TIJDING 2020-3

Kroniek van heemkundekring Het Zuidkwartier

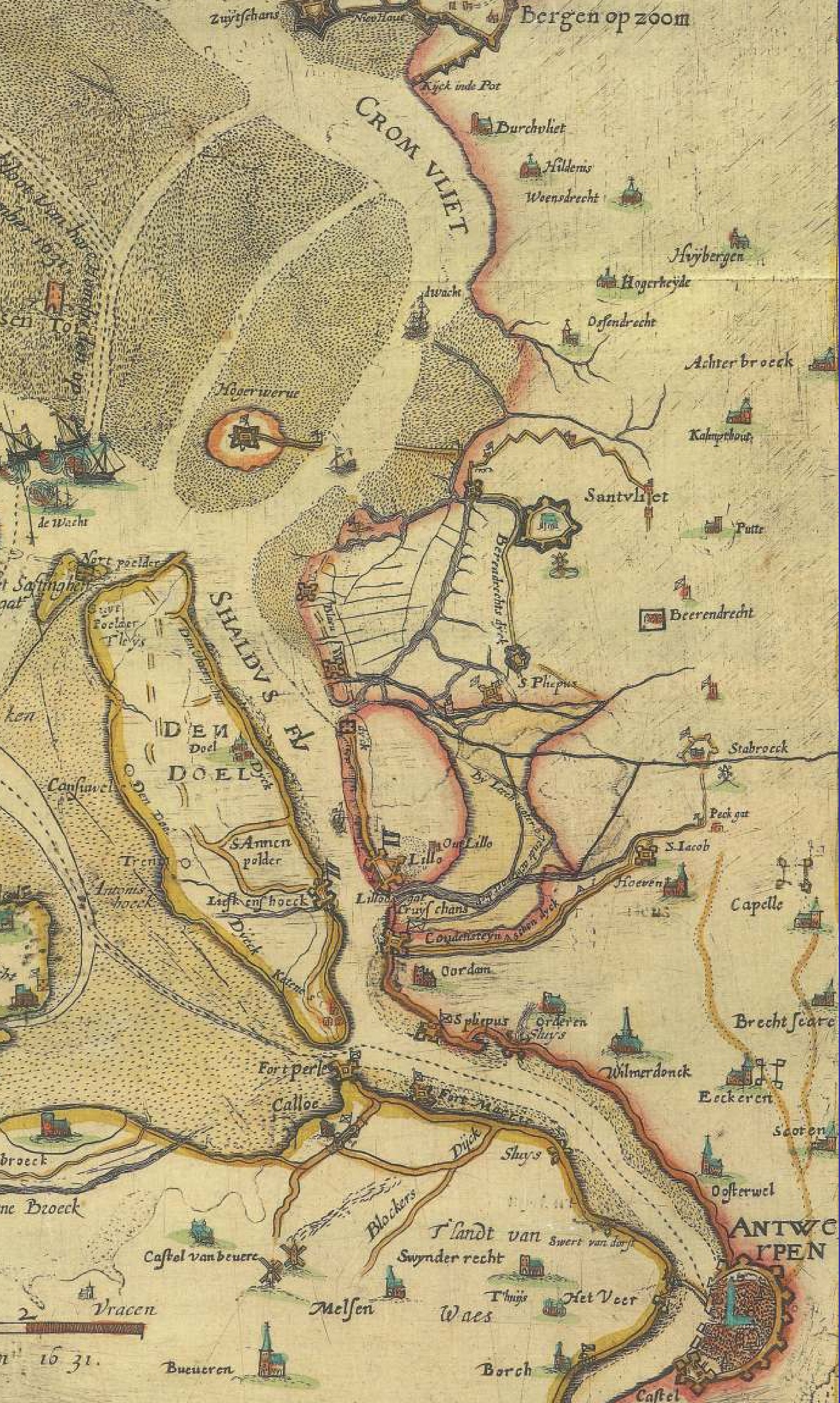

INHOUD: **TIJDING 2020-3**

CAFËS IN WOENSDRECHT EN HOOGERHEIDE DEEL 2 PAGINA 3

EEN EMOTIONELE HERDENKING PAGINA 22

ZIE GINDS KOMT DE STOOMBOOT? PAGINA 24

SCHATTEN IN ONS MUSEUM PAGINA 30

IK ZIE, IK ZIE WAT JIJ NIET ZIET PAGINA 31

HET FIASCO VAN O.C.I.O. IN OSSENDRECHT PAGINA36

EEN VERLATE REACTIE PAGINA 48

DE N'OND PAGINA 50

ZIELTJE, KLEIN ZIELTJE PAGINA 51

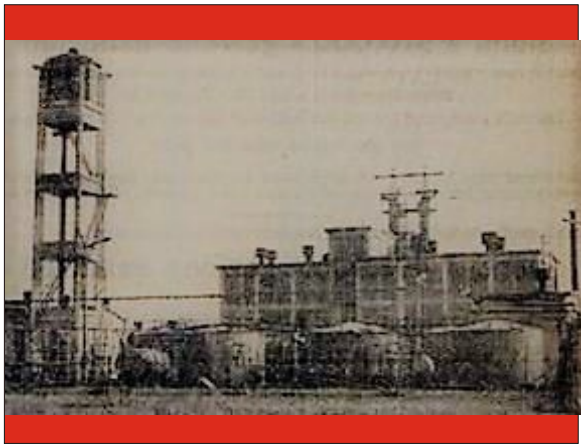

Voorwoord

Op pagina 3 gaat Louis Minnebach voort met het bespreken van de resterende cafeetjes in de Dorpsstraat van Woensdrecht.
En na de herdenking in oktober 2019 van 75 jaar bevrijding denkt Dick van der Poel weemoedig terug aan 'zijn' bevrijding in oktober 1945. Pagina 22.

Op pagina 24 tekent Ad van Loenhout sterke(?) sinterklaasverhalen op die tijdens een praatmorgen in ons huisje Het Kwartier smakelijk verteld werden door enkele vaste gasten daar. En nadat Franka Stoutjesdijk een nieuwe aanwinst voor ons museum heeft gedemonstreerd gaat Ad verder. In zijn *Ik zie, ik zie*-serie bespreekt hij enkele vaardige schilders uit het koude Rusland.

John van Dooren verhaalt vanaf pagina 36 over het kortbeschoren leven van de 'staatsfabriek' O.C.I.O. op het terrein 't Hemeltje in Ossendrecht in de jaren vijftig/zestig van de vorige eeuw. Nu floreert er de politieacademie.

Na 13 jaar krijgen we op de redactie alsnog een reactie/correctie van lezer Floran van Loon. Op pagina 48 vertelt hij wat hij intussen ontdekt heeft.

Jan Luysterburg wordt op pagina 50 weer geïnspireerd door de kersttijd en Jan Bastiaanse herinnert zich hoe er vroeger zingend *Zieltje, klein zieltje* langs de deuren werd gegaan. Pagina 51.

Veel leesplezier

De redactie

Dick van der Poel herkende nog een paar ruiters op de bovenste foto op pagina 20 van Tijding 2020-1, te weten helemaal linksachter Dick Adriaansen; op het grote paard daarvoor Stan Kamoen. Op de schimmel daarnaast zwaait Sjors Jacobs de clubvlag, terwijl geheel rechtsachter op de foto Tuur Swagemakers staat te kijken.

Inhoud:

– Voorwoord ....p. 02
– Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide, deel 2, Dorpsstraat-West, *Louis Minnebach* ....p. 03
– Een emotionele herdenking, *Dick van der Poel* .....p. 22
– Zie ginds komt de stoomboot....., *Ad van Loenhout,* .....p. 24
– Schatten in ons museum Den Aanwas, een bijzondere stofzuiger, *redactie* .....p. 30
– Ik zie, ik zie wat jij niet ziet, *Ad van Loenhout* .....p. 31
– Het fiasco van O.C.I.O. in Ossendrecht, *John van Dooren,* .....p. 36
– Een verlate reactie, *Floran van Loon*.....p. 48
– De n'ond, *Jan Luysterburg* .....p. 50
– Zieltje, klein zieltje, *Jan Bastiaanse* .....p. 51
– Informatie voor de lezer, *redactie* .....p. 52

Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide (1900-1940)

Deel 2: Dorpsstraat – West, Woensdrecht

door Louis Minnebach

In de vorige Tijding hebben we het eerste deel van de cafeetjes uit de Dorpsstraat in Woensdrecht bekeken. Zo ongeveer vanaf het oorlogsmonument aan het begin van de Dorpsstraat tot aan het weitje midden in de straat. Daar starten we onze tocht van vandaag en gaan richting kerk en zo verder door tot aan einde van de Dorpsstraat. In totaal zullen nog 9 cafés de revue passeren. We hebben dan alle 19 cafés uit deze straat behandeld uit de periode 1900 tot 1940.

In die jaren zijn er een aantal ontwikkelingen, die een gunstige invloed hebben op de levensvatbaarheid van de cafés in Woensdrecht:

1. Pelgrimage voor de H. Blasius: duizenden, ja zelfs tienduizenden pelgrims komen aan het begin van de eeuw naar Woensdrecht. Om de zegen van de H. Blasius te krijgen om zo gevrijwaard te blijven van keelaandoeningen. De straten staan tijdens deze dagen vol met kramen om de toerist te behagen. De cafés doen natuurlijk goede zaken.
2. Inkwartiering WO-I: Tijdens de Eerste Wereldoorlog wordt er niet gevochten in het neutrale Nederland. Er waren wel veel soldaten ingekwartierd om de grens met België te bewaken. En ook die soldaten hebben natuurlijk onderdak nodig en hebben de nodige dorst.
3. Aan het einde van de periode krijgen we de opkomst van de kermissen. Vooral de Woensdrechtse kermis wordt wijd en zijd bekend, met de vele cafés en orgels. Ook daardoor dus de nodige klandizie.

Toch is het niet allemaal rozengeur en maneschijn. De arme periode zorgt er ook voor, dat de mensen niet veel geld hebben uit te geven. Veel cafés moeten dan ook voortijdig hun deuren sluiten.

Hoe dan ook: de Dorpsstraat had in de periode 1900-1940 19 cafés. Als je dan bedenkt dat de Dorpsstraat 940 meter lang is, wil dat zeggen dat er gemiddeld binnen iedere 50 meter een café was. Een ongelofelijke dichtheid. Gaat u mee op kroegentocht?

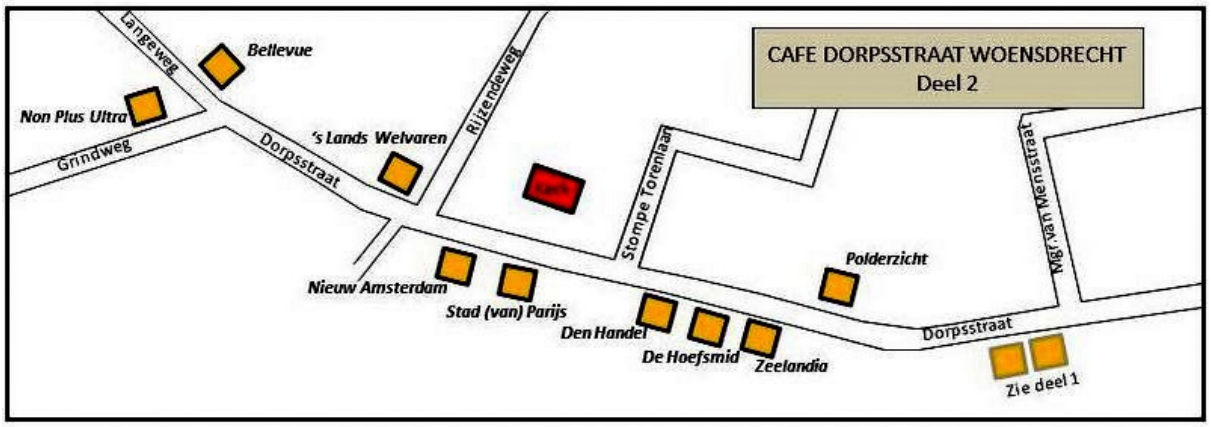

In de volgende edities van de Tijding bekijken we de rest van het dorp Woensdrecht om daarna langzaam aan naar Hoogerheide te gaan. Voorlopig hebben we in totaal zo'n 110 cafés te gaan. Mocht u nog foto's van uitbaters of cafés, anekdotes hebben of andere zaken, die te maken hebben met cafés in Hoogerheide of Woensdrecht, gaarne een berichtje naar:
louis.minnebach@gmail.com of een telefoontje naar 0164-612091.

CAFÉ POLDERZICHT

Een bekend café, door de jaren heen, is café Polderzicht. Gelegen tegenover het open stuk in de Dorpsstraat had je vanuit dit café inderdaad een fraai zicht op de polders.

In 1887 koopt Jacobus 'Ko' Theuns (1863-1952) samen met zijn vrouw Anna 'Kee' Jansen (1863-1939) op een veiling dit pand aan de Dorpsstraat. Samen zorgen zij voor het ontstaan van het café. Zij vormen bovendien een bijzonder gezin: hun dochter Lies is wonderbaarlijk genezen van tbc in Lourdes. Een andere dochter, Sie, is het eerste vrouwelijke raadslid in onze gemeente.

←Het bijzondere gezin van Ko Theuns en Kee Jansen: jongens vlnr: Adam, Janus, Kees en de meisjes Jaan, Fie, Lies en Sie.

Hun zoon Cornelis 'Kees' Theuns (1891-1957), die timmerman is, wordt de opvolger in het café. In 1920 trouwt hij met Adriana 'Jaan' Jansen (1892-1959).
In 1923 nemen zij café Polderzicht over van vader Theuns. Kees blijkt een vooruitstrevend en jonge ondernemer. Hij bouwt een grote toneel- en danszaal met een fraai koepeldak achter het café. Thans siert het nog steeds het pand. Ook kreeg deze zaal van bijna 100m² een aparte naam: Odeon. Het café wordt een grote publiekstrekker: uit heel de omgeving komt men om te feesten en te dansen.

Kees Theuns→

De voorgevel van Polderzicht……

en ook de feestzaal zijn bij velen bekend.

In 1932 neemt Floran van der Poel (1907-1980), koopman en veehouder, de zaak over. Hij trouwt dan met Marie Adriaansen 'Marie Poel' (1908-2000). Het wordt een bijzonder goedlopend café, met tal van verenigingen. Marie wordt hét gezicht van Polderzicht en is bijna altijd in het café te vinden.

←Floran en Marie

De Tweede Wereldoorlog strooit roet in het eten, want het café wordt geheel verwoest.

Het totaal verwoeste café Polderzicht na de oorlog. Op de achtergrond is het koepeldak van de toneelzaal Odeon nog goed zichtbaar.→

Na de oorlog moet het café daarom opnieuw opgebouwd worden. Na deze herstart blijven Floran en Marie met heel veel succes het café runnen, met veel verenigingen zoals o.a. harmonie Aurora. Het is ook hét adres voor grote feesten, zoals het 50-jarig bestaan van de Boerenleenbank, de ontvangst van Sinterklaas en vele trouwpartijen. Ook bij de kermis is het café altijd afgeladen vol.

Veel verenigingen vonden hier onderdak, zoals ook harmonie Aurora, die naast muziek maken ook zorgden voor vele toneeluitvoeringen in Polderzicht. →

In 1951 werd het 25-jarig bestaan van de Boerenleenbank met 200 genodigden gevierd bij Polderzicht. →

Als Floran overlijdt in 1980, zet Marie het café alleen voort. Pas in 1998, op 90-jarige leeftijd, verlaat ze het café. Dit betekent meteen het einde van Polderzicht.
Thans is het ingericht als een huis met atelier aan de Dorpsstraat 68.

Hieronder een karakteristiek beeld: kaartende mannen en Marie achter de bar.

Anekdote

Bij Polderzicht was Aurora gevestigd. Toen er tijdelijk een nieuwe dirigent kwam (dhr. Jimkes uit Bergen op Zoom) wilde die wel even laten merken dat hij de baas was.
Dus hij zette (boer) Jac Montree even op zijn nummer, omdat die blijkbaar niet goed speelde. Daarop werd Jac kwaad: “Wat niet goed! Komde gij morgen maar eens naar hier. Dan zal ik jou wel eens leren ploegen!!”

CAFÉ ZEELANDIA

De geschiedenis van ons volgende café, Zeelandia, schuin tegenover Polderzicht en naast het open stuk in de Dorpsstraat, is nog niet zo heel oud.

Zicht op het dorp, met vooraan links café Zeelandia, omstreeks 1936

De oude pastorijgronden zijn tot 1935 eigendom van Jacobus 'Jac' Montree (1889-1966). Dan verkoopt hij een deel bouwgrond aan Jacobus Zuidhof uit Kwadendamme. Hij is de zwager van Kees Peeters (1896-1991) en Lena Steenbakker (1902-1998), ook uit Kwadendamme. Er wordt een huis met café gebouwd en Kees en Lena starten er hun café Zeelandia, genoemd naar de provincie waar zij vandaan komen.
Als het gebouw goed en wel een paar jaar staat, breekt de Tweede Wereldoorlog uit. Het pand wordt zwaar beschadigd in de oorlog en moet herbouwd worden.

← Rechts Lena en Kees Peeters-Steenbakker, links hun opvolgers Jan en Dientje Peeters-Buermans

Na de oorlog moet er flink worden aangepakt. Het huis moet hersteld worden en het café moet weer gaan draaien. Dat lukt wonderwel en zeker als in 1967 voetbalvereniging W.V.V.'67 wordt opgericht. Die krijgen wel een veld aan de Tuinstraat, maar verder geen voorzieningen.

Het kampioenselftal van W.V.V.'67 van het seizoen 1972/1973

Kees biedt W.V.V.'67 graag onderdak, zodat café Zeelandia zowel kantine als clublokaal wordt.

Kees en Lena blijven actief in het café tot 1970. Hun zoon Jan Peeters (1927-1998) en Dientje Buermans (1930 – heden) zetten de familietraditie voort. Het groeit uit tot een bloeiend café met veel verenigingen in huis. Na de dood van Jan heeft Dientje nog jarenlang 'café gedaan'. Enkele jaren geleden stopte ze; inmiddels is het omgebouwd en omgedoopt tot café Steffie's van Mitchell Hendrickx en Stephanie van der Pol.

Zo zag Zeelandia eruit in de tijd van Jan en Dientje. →

En zo verdween café Zeelandia ……..

……en verscheen café Steffie's.

CAFÉ DE HOEFSMID / IN DEN BOULEVARD

Een enkel huis verder, richting de kerk, stond vroeger café De Hoefsmid. Thans aan de Dorpsstraat 91.

Als de smid Cornelis 'Kees' Willemen (1856-1940) in 1909 het café In het Hoefijzer (zie deel 1) verlaat en de cichoreidrogerij aan de Dorpsstraat koopt van bakker Adrianus Jansen, is dat het begin van café De Hoefsmid.
Met een caféruimte van 35 m² is dit best een aardig café geweest. Kees runt dit café ook weer samen met zijn vrouw Maria 'Marie' Theuns (1871-1936). Naast het café is ook de hoefsmederij gevestigd, waar Kees dagelijks actief is.

Kees Willemen

Marie Theuns

Als Marie in 1936 overlijdt, doet Kees De Hoefsmid van de hand. Zijn dochters Cornelia 'Nelie' (1902-1981) en Josina 'Mien' (1904-1982) nemen het café en winkeltje over. De dames staan in het dorp bekend als 'de gezusters Willemen'.

1e pand links: café De Hoefsmid

In de oorlog wordt dit pand ook ernstig beschadigd. Na de oorlog moet er weer hersteld worden. Maar vanwege het overlijden van Kees in 1940, wordt de oude hoefsmederij niet opnieuw opgebouwd.

Maar zonder hoefsmid en smederij moet er een andere naam komen voor het café. De gezusters Willemen kiezen voor In den Boulevard.

De 'gezusters Willemen': Mien en Nelie →.

Het fraaie pand, waarin de rechterdeur toegang gaf tot het cafégedeelte en de linkerdeur leidde naar het winkeltje met potten en pannen. →

In het Kerkklokje (parochieblaadje Woensdrecht) van 2 oktober 1949 stond dan ook opgenomen:

DORPSNIEUWS

Wederopbouw Woensdrecht: Weer is men bezig één der oorlogswonden te doen verdwijnen. De dames Willemen hebben nu eens over hun harten gestreken en zo zal, 5 jaren na de verwoesting, Café "In den Boulevard" een nieuwe aanschijn krijgen. Ook zal de winkelruimte weer in ere hersteld en, naar verluidt, de smidse gesloopt worden. Nog enkele laatste pogingen en Woensdrecht is uit zijn as herrezen.

Als Hilda Brouwers-Hopmans (1928-2009) in 1977 de zaak overneemt, blijven de gezusters Willemen er nog wel wonen, maar is het geen café of winkel meer.

In 1981 trekken Theo en Lia Kuijlen erin, die het geheel grondig verbouwen en er nog steeds wonen.

CAFÉ DEN HANDEL

Een kleine 100 meter vóór de kerk stond, aan de overzijde van de straat, Café Den Handel.

In 1871 trouwen Jacobus 'Jac' Koekhoven (1837-1894) en zijn vrouw Petronella 'Nelie' de Jong (1842-1912) en kopen het pand met café.
Na het overlijden van Jac trouwt Nelie in 1896 met Jacobus 'Jac' de Jong (1855-1915) en blijven ze het café runnen

Een imposant gezelschap op de achterplaats bij de muziekzaal en Café Den Handel

Jef Mens

Dan vindt in 1897 een belangrijke transactie plaats: tuinier Josephus 'Jef' Mens (1865-1945) koopt dan een gedeelte voor zichzelf (het café) én een perceel grond voor de r.-k. kerk. Dit ingegeven door (zijn bijna naamgenoot) pastoor Van Mens, die van mening is, dat Woensdrecht niet zonder harmonie kan blijven, nu in Hoogerheide "De Scheldezonen" is opgericht.

Pastoor Van Mens

De pastoor richt in 1897 harmonie Aurora op, en bouwt op eigen kosten een heuse muziekzaal op het nieuwe, door de kerk verworven, stuk grond naast het café van Jef Mens.

Foto van Aurora uit 1912 ter gelegenheid van de voltooiing van de dakreparatie van de St.-Josephkerk. In het midden vooraan de opvolger van pastoor Van Mens, pastoor Middelaer.

Dat de pastoor ten overstaan van zijn broer, een notaris te Breda, bij de overdracht aan Jef Mens en de r.-k. kerk persoonlijk aanwezig is geweest, mag blijken uit een voorwaarde bij de aankoop: “de koopers of hunne latere rechtverkrijgenden zullen nooit of nimmer in de toekomst bij kermis of andere gelegenheden, op of in het door hen gekochte, danspartijen mogen houden”. Geen uitspattingen dus.

Het café is enorm groot; het betreft 2 voorlokalen van 38 en 32 m² (Samen 70 m²!). Het café en de muziekzaal kennen goede tijden in de periode van Jef Mens en zijn vrouw Maria 'Marie' Brooijmans (1869-1912). Als Marie overlijdt, trouwt Sjef in 1914 met Maria 'Marie' van Nispen (1869-1945). Veel verenigingen uit Woensdrecht vinden er onderdak en er worden veel vergaderingen en officiële bijeenkomsten gehouden.
De muziekzaal en het café worden zwaar beschadigd in de Tweede Wereldoorlog en zullen niet als zodanig in het dorpsbeeld terugkeren. Dit is het einde van Café Den Handel.

In 1949 koopt Jacobus 'Jac' den Ouden (1910-1968) op een openbare veiling de panden op en maakt op de restanten van de muziekzaal een aardappelopslagplaats en vestigt er een champignonkwekerij. Als Jac in 1968 overlijdt, wordt de champignonkwekerij overgenomen door zijn zoon John den Ouden, die er nog jarenlang heeft gewoond.

De muziekzaal, met nog steeds de originele maten uit 1898, is inmiddels fraai omgebouwd tot kantoor van aannemingsbedrijf Theo Kuijlen.

Het huidige pand aan de Dorpsstraat 93. Links (wit) het kantoor van Theo Kuijlen

CAFÉ DE STAD VAN PARIJS

Pal tegenover de kerk vinden we ons volgende café: De Stad (van) Parijs.

Al in 1893 vestigt Wilhelmus 'Willem' Musters (1837-1908) een herberg in dit pand. Samen met zijn vrouw Petronella van Oevelen (1842-1931) runt hij de zaak. Vooral met de Blasiusdagen in februari waarbij duizenden bedevaartgangers de kerk bezoeken, hebben ze een goedlopende zaak met een caféruimte van 42 m^2.

Fraaie foto van de Stad Parijs vlnr. Vader Jeps Musters, dochters Jo, Lo, Wiesa en Stien. Dan oma Musters-van Oevelen en tenslotte moeder Jo Musters-van Dijk.

Toeval of niet, als Willem op 16 augustus 1908 overlijdt, heeft één dag daarvóór de overdracht plaats van het café naar zijn zoon Petrus 'Jeps' Musters (1876-1962). Maar moeder Petronella blijft ook in het pand wonen, getuige de voorwaarde in de akte, dat "de kooper den langstlevende zijner ouders levenslang huisvesting moeten geven en hem of haar van aardappelen en groenten zal moeten voorzien".

Jeps is niet veel in het café te vinden, want in het dagelijks leven is hij krooibaas bij landbouwer Hendrik van Putte. Zijn vrouw Johanna 'Jo' van Dijk (1874-1950) is daarom veelal de gastvrouw in het café, dat volgens de drankvergunning ineens maar 38 m^2 groot is.

In 1929 komt het café in handen van de uit Goor afkomstige winkelier Bernardus Veehof (1886-1970). Hij koopt: "het koffiehuis, waarin gevestigd "De Stad (van) Parijs" met bouwland, met daarbij de volledige inboedel" en wordt koffiehuishouder. Dat wordt geen groot succes en lang blijft deze Bernardus niet in het café. Want een drietal jaren later, in 1932, gaat Veehof terug naar Goor en koopt Jacobus 'Ko' de Crom (1910-1969), rijwielhandelaar, "De Stad van Parijs".

Het café verdwijnt dan en maakt plaats voor een rijwielhandel van Ko de Crom, die er bovendien een taxibedrijf begint.
In 1958 wordt de rijwielhandel overgenomen door Leo Franken (1927-2015).

Zo kennen veel mensen dit pand, waar vroeger De Stad van Parijs was gevestigd.

Het enige dat nu nog herinnert aan het café is de grote kelder, die onder het pand gelegen is.

Thans zijn er geen bedrijfsactiviteiten meer in dit pand. De zoon van Leo Franken, Ad, woont hier nog aan de Dorpsstraat 99.

DE HEILIGE SINT BLASIUS VAN SEBASTE

In 1885 stierven in Woensdrecht 20 kinderen beneden de 7 jaar aan de besmettelijke keelziekte difterie. De gelovigen namen hun toevlucht tot de heilige tegen de zo gevreesde keelziekte: H. Blasius van Sebaste. Die werd altijd aangeroepen ter voorkoming van keelpijn, zoals krop (struma), amandelen, schorheid en difterie. Op 7 november 1886 verleende Paus Leo XIII aan de parochie Woensdrecht een volle aflaat op de feestdag van de H. Blasius en gedurende het octaaf ervan. Het gevolg was dat Woensdrecht elk jaar van 3-9 februari een bedevaartsoord werd. Na 1886 stierf er in Woensdrecht geen enkel kind meer aan difterie.
Als dank richtte de pastoor op 22 februari 1893 de Broederschap van de H. Blasius op. Van heinde en ver kwamen de pelgrims (er wordt melding gemaakt van 8.000 tot 10.000 mensen jaarlijks) toe om de zegening met de gekruiste kaarsen rond de nek in ontvangst te nemen. Om zo gevrijwaard te blijven tegen die keelziektes. In de straten rondom de kerk was er ook een soort kermis. De cafés zagen dit allemaal met genoegen aan. De kerk en de kroeg vaarden er wel bij.

CAFÉ NIEUW AMSTERDAM

Zo'n 50 meter voorbij de kerk, aan de overzijde van de straat, stond vroeger het bekende café Nieuw Amsterdam.

Het is rond 1880 gesticht door Petrus van Opdorp (1841-1914) en zijn vrouw Isabella van Zundert (1844-1933). Vele decennia lang tappen zij in de caféruimte van 40 m^2 hun drankjes.

Als Petrus in 1914 overlijdt, doet Isabella een paar jaar later het café van de hand. Dan volgt een heel rumoerige periode van eigenaren en uitbaters.
1916: Franciscus 'Frans' van Zundert (1875-1920) en Louisa 'Wies' van Wezel (1876-1955) nemen Nieuw Amsterdam over. Niet voor lang echter.
1920: Frans en Wies vertrekken aan het begin van het jaar naar Rotterdam. Daar overlijdt Frans aan het eind van 1920. Intussen zijn Dolf van den Abeele (1891-1963) en Susanna Moerkens (geb. 1894) uitbaters van het café geworden.

← Het fraaie pand Nieuw Amsterdam

1921: Wies komt terug naar Woensdrecht en gaat weer in het café dat nog steeds haar eigendom is.
1923: Wies trouwt met Marinus Nuijts (1875-1955). Nu kan ze met hem samen het café runnen. Dat doen ze tot 1928.
Dan verhuizen ze naar Geleen. De zaken worden waargenomen door de zoon van Wies, Otto van Zundert (geb. 1901) en zijn kersverse bruid Lies Theuns (geb. 1896).

Per rijtuig naar St. BLASIUS
te Woensdrecht.

Vanaf DONDERDAG 3 FEBRUARI a.s. tot en met VRIJDAG 11 FEBRUARI zal dagelijks gereden worden met een rijtuig van B. o. Z. naar Woensdrecht.

De dienst is als volgt:

Op 3 en 6 Februari

Vertrek B.o.Z. (Vier Winden)	Vertrek Woensdrecht (Nieuw Amsterdam)
8 uur v.m., 12½ uur n.m.	11 uur v.m., 4 uur n.m.

Overige dagen:

Vertrek B.o.Z. (Vier Winden)	Vertrek Woensdrecht (Nieuw Amsterdam)
7¼ uur v.m., 1½ uur n.m.	10 uur v.m., 4½ uur n.m.

Prijs enkele reis f 1.—, retour f 1.50.

Café Nieuw-Amsterdam (Halte tegenover de Kerk). Eig. A. van den Abeele.
Alle dagen versche Melk, Koffie, Chocolade, etc. verkrijgbaar,
Billijke prijzen. Nette bediening. Goede bergplaats voor Rijwielen.

←Kaat Verdult

Zoals ook andere cafés in de buurt van de kerk, profiteerden zij volop van 'Blasius', zoals blijkt uit deze advertentie in de Avondster aan het begin van de jaren '20.

In 1931 wordt het "koffiehuis" verkocht aan Josephus 'Jos' Huijbrechts (1898-1974), die getrouwd is met Lucia Catharine Verdult (1900-1989), beter bekend als 'Kaat Verdult'. Daarmee komt een einde aan de rumoerige periode met wisselingen van uitbaters. De rust keert weer terug, want zij zullen ruim 26 jaar in het café blijven. Nieuw Amsterdam kent een grote

Omstreeks 1932. De harmonie en schutterij gezamenlijk voor café Nieuw Amsterdam

bloeiperiode onder Jos en Kaat, en veel verenigingen hebben er hun vaste verblijf. Met de kermis is het café te klein om er een orgel binnen te zetten. Daarom wordt buiten, tegen het open raam, een orgel geplaatst, zodat binnen alle ruimte overblijft om er te dansen. Het orgel wordt dan buiten afgedekt met een zeil tegen de regen.

Het pand komt de oorlogsjaren door en in 1957 betrekken Josephus 'Jef' de Leeuw en Julia Bolders het café, dat zij tot 1964 voortzetten.
Als Frie Groffen in 1964 het pand koopt en ombouwt tot een verfwinkel, is het café Nieuw Amsterdam voorgoed verleden tijd.

Enkele jaren geleden is het geheel gesloopt en is er een nieuw huis gebouwd aan de Dorpsstraat 105, waar Ad Groffen thans tot volle tevredenheid woont.

Het huidige pand Dorpsstraat 105 →

CAFÉ 'S LANDS WELVAREN

We komen nu in de Dorpsstraat bij de Rijzendeweg. De toegang tot de huidige Rijzendeweg werd destijds grotendeels versperd door een café: 's Lands Welvaren.

Jarenlang is dit een 'Plompen'-bastion geweest. Een familie, die vooral het beroep van timmerman uitoefent. De eerste drankvergunning dateert al van 1882, die Petrus Plompen (1815-1904) en Anna van der Heijden (1829-1917) krijgen. Waarschijnlijk hebben zij daarvoor ook al dranken getapt in dit pand, want zij wonen er al sinds 1854.

Op hoge leeftijd verkoopt Petrus in 1897 het café aan zijn zoon Alphons 'Fons' Plompen (1863-1948). Kort daarop komt de vrouw van Fons, Adriana Overbeeke (1875-1950) uit Rilland, de gelederen in het café versterken. In de overdrachtsakte van het pand aan Fons, wordt het beroep van timmerman en uitbater van een café duidelijk. Want naast de verkoop van het 's Lands Welvaren worden er in de overdracht een aantal extra zaken mede overgedragen: de voorraad hout en timmergereedschappen, maar ook: al het meubilair en ander goederen als stoelen, tafels……spiegels, glas, glazen en aardewerk, alsmede een biljart met toebehoren.

Vanuit de polder de Dorpsstraat ingekeken: links op de voorgrond: café 's Lands Welvaren, omstreeks 1915. Aan de rechterkant van de weg ziet u nog café Nieuw Amsterdam (tweede pand).

Jarenlang is Fons Plompen uitbater. Hij en zijn vrouw runnen samen dit grote café. In de drankvergunning uit 1905 wordt gesproken over de voorlokalen van 42 en 12 m^2; een opkamer van 15 m^2 en een keuken van 15 m^2. Hij heeft dus ook vergunning om in de keuken te tappen. Uniek!
In de Eerste Wereldoorlog is het een bekende pleisterplaats, vooral voor hooggeplaatste heren uit het leger. Ook biedt 's Lands Welvaren onderdak aan menig ingekwartierde militair. Een druk bezet café dus.

Vroeger kwam er veel volk bijeen in 's Lands Welvaren. Ook hoge heren uit het leger lieten zich hier graag fotograferen. (1915)

Als Fons 65 jaar wordt, verkoopt hij het koffiehuis in 1929 aan Cornelis 'Kees' Peeters, die we al zijn tegengekomen bij café Zeelandia. Maar al na 1 ½ jaar werd overgegaan tot de openbare verkoop van "het koffiehuis genaamd 's Lands Welvaren en schuur, erf en houtloods te Woensdrecht".

Het pand komt in handen van een Levensverzekeringmaatschappij uit Amersfoort. Dit betekent het einde van café 's Lands Welvaren.

Het huidige pand Dorpsstraat 88→

Het café wordt afgebroken rond 1940 om plaats te maken voor de toegang tot de Rijzendeweg en voor een nieuw pand, waar thans Marco en Monique de Nijs wonen op Dorpsstraat 88.

Alvast een blik vanuit 's Lands Welvaren (eerste pand rechts) op de cafés, die hierna worden behandeld: Café Bellevue (laatste pand rechts van de weg) en Non Plus Ultra (midden voor).

CAFÉ BELLEVUE

Toen er nog water stroomde in de Prins Karelpolder (voor 1728), stond er aan het einde van de Dorpsstraat een huis. Aan de Woensdrechtse Haven, aan de voet van de berg, was in dit pand de beurs gevestigd. Het werd ook wel Schippershuis genoemd, want er kwamen geregeld schepen om hun waar te verkopen of te verschepen. Waar overzetplaatsen of veren waren, was handel, dus ook drank. Bekend is dat er in 1813 al een café is gevestigd met de naam Bellevue.

In 1856 koopt Antonie Jacobs (1803-1881) dit huis en café op een openbare veiling. Dit is het begin van een lange Jacobs' geschiedenis. De openbare verkoop werd in café Bellevue zelf gehouden, en volgens de akte betrof het *een pand gelegen bij de Dijk aan Prins Carels Polder*. Het pand wordt in 1866 herbouwd.

Foto van Bellevue net na de Tweede Wereldoorlog (1946)

Het blijft ruim honderd jaar in eigendom bij de familie Jacobs. Zij hebben er zelf nauwelijks gewoond. Vanaf 1866 wordt het gerund door Franciscus 'Frans' Jansen (1829-1907), een plaatselijke schipper en Johanna 'Jo' Nieuwlaat (1824-1908). Het is in de 19e eeuw één van de belangrijkste cafés in de omtrek. Bellevue is gezegend met een grote bovenverdieping van ruim 72 m^2. Daar vinden veel vergaderingen plaats en o.a. ook de beraadslagingen om te komen tot een kerk in het dorp Woensdrecht en de aanbesteding ervan in 1882.
Als Frans en Jo al op leeftijd zijn, staan Wilhelmus 'Willem' Brooijmans (1847-1928) en Joanna 'Kaat' van Hoof (1847-1921) in 1893 klaar om de Bellevue te gaan uitbaten.

Zij zullen dit ruim 25 jaar doen. Dit café is dan ook zo ongeveer het gemeentehuis van Woensdrecht. Want ook de gemeente huurt geregeld de grote bovenverdieping om vergaderingen te houden. Beneden wordt ook nog café gehouden in het voorlokaal van 23 m^2.

Willem Brooijmans

Alles bij elkaar moet het dan ook een hoog huis geweest zijn, want bovenop de huidige woning stond die boven-etage. Deze is later van het pand verwijderd.

Als Kaat in 1921 overlijdt, is het genoeg voor Willem. Hij stopt met het café en dit betekent het einde van café Bellevue.

Kaat van Hoof

Daarna wordt het pand verhuurd aan o.a. Kees de Jong en Constant van Lakwijk, voordat het in 1965 verkocht wordt aan Theo Kuijlen. Het tijdperk van de Jacobs-familie is dan ten einde.

Momenteel is het pand, hoewel danig gerestaureerd, nog in dezelfde vorm aanwezig aan de Dorpsstraat 100, tegenover Non Plus Ultra, waar de familie Voesenek nog jarenlang een hoefsmederij heeft gerund.

Beeld van de Bellevue ten tijde van de hoefsmederij

CAFÉ NON PLUS ULTRA

De naam van het laatste café in de toenmalige Dorpsstraat tegenover café Bellevue geeft het eigenlijk al aan: Non Plus Ultra (= tot hier en niet verder).

In 1902 koopt Jacobus Martinus 'Martien' Luijkx (1846-1933) een stuk grond *"onderaan tegen de Brabantse Wal, waartegen vroeger de Schelde stroomde"*. Hij bouwt daar samen met zijn vrouw Isabella van Meir (1849-1932) een huis met café. Hij vraagt een drankvergunning aan voor een ruimte aan de oostzijde van het pand, groot ruim 37 m². Hij krijgt die persoonlijk van burgemeester Moors, die een flinke vinger in de pap heeft gehad in de naamgeving van het café. Of de naam van de burgemeester komt of van Martien zelf, blijft gissen: het wordt in ieder geval Non Plus Ultra (tot hier en niet verder).

Een mooi familieportret van de familie Luijkx-Van Meir; midden-achter de oprichters van Non Plus Ultra: Martien en Isabella.

Als ze trouwen in 1919 nemen dochter Emilia 'Emilie' Luijkx (1890-1956) en Petrus 'Piet' Kuijlen (1890-1965) het café over. Maar ook Martien en Isabella blijven in het huis wonen. In 1928 wordt de caféruimte vergroot naar 44 m².

Door oorlogsgeweld wordt het café in 1944/1945 grotendeels vernield, direct na de oorlog wordt het weer herbouwd.

→ *Piet en Emelie voor hun café. Hun huwelijk is toch wel apart. Op dezelfde dag trouwt een zus van*

Piet met een broer van Emelie. Dus Kuijlen-Luijkx en Luijkx-Kuijlen. Bovendien gaan ze ook nog naast elkaar wonen.

Ward en Isa in het café-interieur .....

In 1951 draagt Piet Kuijlen het café over aan zijn dochter Isa (1922-2001) en haar man Eduard 'Ward' Groffen (1920-2019), die er tot 1979 in het café zullen blijven. Naast caféhoudster is Isa ook nog kapster en Ward heeft een stoffeerderij.

..... van toen.

Tal van verenigingen vinden er dan onderdak.

In 1979 gaat het café uit de familie, als Sjef Palinckx en Annie van der Venne Non Plus Ultra overnemen. Het café wordt vergroot; er wordt een feestzaal aangebouwd. Non Plus (zoals door velen wordt gezegd) wordt dan een geliefde pleisterplaats voor fietsers, wandelaars en zelfs bussen.

← *Annie en Sjef*

Het café groeit door tot een partycentrum als hun zoon Kees de keuken uitkomt en het heft in handen neemt samen met zijn vrouw Saskia Vissers.
Weer wordt er uitgebreid en tegenwoordig vinden er veel party's, thema(avonden) en feesten plaats. Binnen siert een stukje historie van Woensdrecht het nieuwe interieur. ♣

← *Kees en Saskia*

Nog steeds zeggen veel mensen: Non Plus Ultra (tot hier en niet verder) en strijken neer op het terras of stappen binnen voor een hapje en een drankje.

EEN EMOTIONELE HERDENKING

door Dick van der Poel

Toen ik op 28 oktober 2019 naar Zuidwest-TV keek en daar de rede van de burgemeester van Bergen op Zoom, dr. Frank Petter, aanhoorde op de begraafplaats aan de Wouwseweg over de gesneuvelden uit de Zuidwesthoek en niet uit Bergen op Zoom, kwamen bij mij de emoties weer eens boven.

Foto uit 1945: vader en moeder van der Poel met hun kinderen Toos, Dick en José

Als jongen van elf jaar heb ik de Slag om Woensdrecht bewust meegemaakt.
Onze kelder was ongeveer 16m^2 groot met een planken plafond. Wij zaten daar met 17 mensen in. In die tien dagen hadden wij gelukkig eten genoeg doordat er pas geslacht was en alles in potten gesteriliseerd. Er waren zes broden, pas gebakken en dat was ons voedsel. We lagen continu onder granaatvuur, maar af en toe werd dat beschieten nog intenser. Op 10 oktober, mijn verjaardag, hebben wij een offensief van ruim vijf uur doorgemaakt. Door het kelderraam zagen we lichtflitsen en hoorden wij het fluiten van de granaten. Als er dan een voltreffer op ons huis viel, kreeg je een enorme klap en het hele huis dreunde. Een stofwolk zeefde tussen de planken zoldering door waardoor we elkaar wel een kwartier niet konden zien. Telkens als we granaten hoorden voorbij komen hoopten we dat die niet insloegen. Als er een de muur raakte, ontplofte die met een harde knal. Wat waren we bang en van angst kropen we dicht tegen elkaar aan. In gedachten hoor ik dan steeds mijn moeder zeggen: *"Maar hier komen wij nooit levend uit."* Dat gebeurde gelukkig wel.

Na tien dagen moesten wij de kelder uit en naar Bergen op Zoom of nog verder, maar wel steeds voor het front uit.

Voor wij vertrokken kregen alle mensen van pastoor Stallaert de zegen en dan zei hij: *'Gaat onder Gods zegen'*.
We hadden nog een oude kinderwagen die volgeladen werd met voedsel en wat dingen die uit een kast gepakt waren. Mijn kleine zus ging erop en ik moest duwen, want mijn vader reed de kruiwagen. Het bleek al gauw een fiasco met al dat puin op straat. We liepen de Rijzendeweg op.

Mijn moeder droeg de witte vlag (een bezemsteel met witte lap). Bovengekomen kwamen de granaten zo dicht over dat we dekking zochten door plat op de grond te gaan liggen. Van schrik liet ik de kinderwagen los, maar die bleef gelukkig steken in de heg van het kerkhof. Mijn zusje zat er nog op. Een kwartier later vond er een aanval plaats van Engelse vliegtuigen op Duitse stellingen in de buurt van Mattemburgh. De karavaan uit Woensdrecht was juist op deze plek, maar wonder boven wonder werd er niemand gewond.

Toen wij daar voorbijkwamen lagen er wel 18 dode Duitse soldaten. Ze zijn later in een massagraf teruggevonden.

Ik weet nog dat wij Bergen op Zoom binnen kwamen en dat de mensen langs de kant van de weg naar ons stonden te kijken, net als bij een processie. Het is wel te begrijpen omdat we er uitzagen als zombies. Dat krijg je als je je tien dagen niet kon wassen en steeds dezelfde vieze kleren aanhad die onder stof en gruis zaten, dan zag je zwart. Toen je je ging wassen zag je pas hoe vies je was.
Ik zag die toeschouwers niet want je had je verstand gewoon op nul en liep alsmaar rechtdoor de stad in. Daar werden we gastvrij ontvangen bij Klaas Bernaards. Anderen werden door het Rode Kruis naar de Hollandse Tuin verwezen.

Toen de stad werd vrijgegeven en de markt vol was met feestende mensen om de Canadezen te begroeten was er bij ons geen jubelstemming. Wij zijn de volgende morgen vroeg terug naar huis gegaan om te kijken wat er nog van over was en om zo ver mogelijk van het front vandaan te zijn. Wel moesten we nog even wachten want eerst moest men de tankval bij Schaliehoef laten springen. Toen wij de Bosschestraat en de Rijzendeweg inliepen zagen wij pas hoe gruwelijk het was geweest. **De Canadese slachtoffers waren reeds weg, maar de Duitse gesneuvelden, of wat er nog van over was, lagen er nog. De straat lag ermee bezaaid, wij moesten de kinderwagen optillen om er overheen te komen. De jongens keken je aan, maar waren onherkenbaar verminkt. Dat vergeet je je hele leven niet meer.**

Zo kwamen wij thuis aan, of wat er van over was. Je liep naar binnen, het plafond lag in flarden op de grond, binnenmuren waren kapot. Van het biljart, gebruikt als verzorgingstafel door het Rode Kruis, was het laken nu rood gekleurd! Ik hoor mijn moeder nog zeggen: *"En hier zijn we levend uitgekomen."* Er was een blindganger door een gat gevallen en die lag naast het biljart.

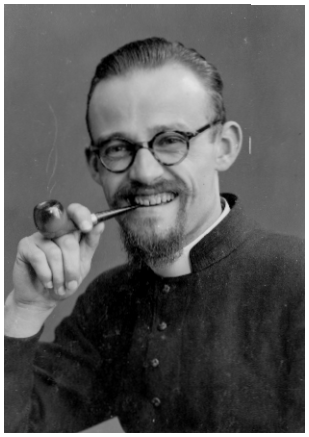

Toen kwam Piet Adriaansens, → priester scheutist, 26 jaar oud, bij ons. Die was op weg naar Woensdrecht om zijn heeroom pastoor Stallaert te helpen, maar hij was in Ossendrecht gestrand omdat Woensdrecht nog lang niet bevrijd was. Hij werd benaderd door een Canadese kapitein om biecht te horen bij de soldaten, want die waren katholiek en Frans sprekend. Hij vertelde dat het lastig was omdat zijn Frans niet zo best was, maar het ergste was dat verschillende van die jongens zaten te huilen, want 's anderendaags moesten ze naar Woensdrecht naar het front. Ze waren 20 jaar, maar wilden ook 80 worden.

Wat voor Bergen op Zoom een herdenking van een vreugdevolle bevrijding is, was het voor mij een herdenking aan de gesneuvelden in, en de totale verwoesting van, mijn Woensdrecht.

♣

Redactie: Vijf jaar geleden heeft Dick van der Poel in Tijding 2015-2 met Hoe een Woensdrechtse jongen de oorlog beleefde *al over deze belangrijke periode in zijn leven verslag gedaan. Toen gebeurde dat op een zakelijke wijze. In bovenstaand artikel geeft Dick een gedetailleerder en daarmee ook emotioneler beeld van wat een net 11 jaar geworden jongen in die dagen moest meemaken.*

Zie ginds komt de stoomboot…….

door Ad van Loenhout

..... behalve die éne keer, in het buurtschap Zandfort, bij Hoogerheide. Toen kwam de Sint met het vliegtuig!

Op de tweede zondag van november staan sinds mensenheugenis overal in Nederland duizenden kinderen langs de waterkant met hun hand boven de ogen te turen in de verte. Kijken of ze de stoomboot met de grote kindervriend al kunnen zien.

De 79-jarige Piet Nieuwlaat weet het nog goed en op een 'praatmorgen'[1] in de sinterklaastijd van 2019 schetste hij een levendig beeld van deze jeugdherinnering. Na het verhaal van Piet kwamen er nog meer anekdotes los. Ik was er bij die ochtend, genoot van de verhalen en bedacht dat het zonde zou zijn als die in de vergetelheid raakten. Ik heb even getwijfeld want Piet heeft een levendige fantasie. Hij maakt graag een geintje om een verhaal wat aantrekkelijker te maken. Toen ik bij hem kwam om zijn sinterklaasverhaal te noteren, was mijn eerste vraag: 'Je houdt me toch niet voor de gek hè?' Piet overtuigde mij dat het écht waar was! Ik heb op het Zandfort nog een paar oudere mensen gesproken in de hoop dat die het verhaal van Piet zouden kunnen aanvullen. Dat was niet zo. Op het ene adres zei de oude bewoner: 'Beste man, ik weet niet eens meer wat er gisteren gebeurd is.' Op het andere adres kon de 80-jarige Jenny Daalmans, geboren en getogen op het Zandfort, mij ook niet helpen. Piet is mijn enige bron en ik geloof hem ook wel, want dit verhaal krijg je niet verzonnen. En anders…… is het toch vooral een leuke anekdote.

Het verhaal van Piet begint in 1941 toen hij werd geboren in een van de huizen aan de Oude Stee. Dat straatje vormde samen met het Zandfort het gelijknamige buurtschap. Het geboortehuis bestaat niet meer want dat werd in de oorlog vernietigd toen de Duitsers zich terugtrokken. Het buurtschap Zandfort telde ongeveer 35 gezinnen met zo'n 150 kinderen. Het gezin van opa en oma Goossens was met 18 nakomelingen het meest kinderrijk. Zij woonden op het Zandfort in een boerderij, vlak bij de Wipstraat. Piet vertelt dat zijn vroegste herinnering aan de sinterklaasintocht dateert van omstreeks 1947

1. Elke maandagochtend was er in het heemhuisje aan de Binnenweg in Hoogerheide -tot coronatijd- 'praatmorgen'. Steeds weer een bron van vermaak, een les in geschiedenis en een feest van herkenning.

of 1948. Hij was 7 jaar en díe intocht is hem altijd bijgebleven omdat de Sint met het vliegtuig arriveerde! Net als in onze tijd had Sinterklaas het in november héél druk want hij moest op veel plaatsen tegelijk zijn. Ook in West-Brabant stonden in de verschillende dorpen honderden kinderen op de tweede zondag van november te wachten op hún Sinterklaas. Dat leverde in de buurt van het Pannenhuis steevast een '*close encounter*' op. Daarover dadelijk meer; eerst terug naar de hoofdpoort van het vliegveld. De sinterklaasintocht op het Zandfort werd door het buurtcomité georganiseerd en als het zover was kwam de hele kinderschare van het buurtschap, samen met de vaders en moeders, naar café 'Rust Wat'. Daarvandaan vertrok de stoet naar de poort van het vliegveld om de Sint te verwelkomen. Dat ene bijzondere jaar liep de 7-jarige Piet ook mee in die stoet en was een klein half uur later getuige van de *fly-by* die Sinterklaas maakte. Die vakterm kende hij natuurlijk niet maar hij herinnert het zich nog goed: *'Toen we daar stonden te wachten zag ik het gele vliegtuigje aankomen met Sinterklaas er in. Ik kon het goed zien. Het vliegtuig kwam één keertje langs vliegen. Heel laag en langzaam want het was een éénmotorig propellervliegtuig. Toen het vlak bij ons was liet de piloot het toestel naar rechts om de langsas rollen zodat ik de cockpit goed kon zien.*
Toen zag ik Sinterklaas! Hij had zijn mijter op en een rode mantel om. Zijn baard wapperde in de wind terwijl hij naar ons zwaaide. Dat moment was snel voorbij want na deze ene fly-by verdween het vliegtuig uit beeld. Ik weet ook zeker dat Sinterklaas de piloot was. Hij was de enige inzittende van het vliegtuig. Dat kon ik goed zien toen het vliegtuig om de as rolde. Daarna moesten we nog een kwartiertje geduld hebben en toen kwam Sinterklaas op zijn paard, samen met een paar zwarte Pieten vanaf het vliegveld het Zandfort opgereden. Het paard kende ik:het was óns paard! Ik had die zondag ook gezien dat mensen van het buurtcomité het paard bij ons hadden opgehaald. Als kind dacht ik daar niet verder over na; ik was in gedachten bezig met de cadeautjes die we later zouden krijgen. Zo ver was het nog niet want eerst maakte Sint zijn rijtoer over het Zandfort tot aan de Antwerpsestraatweg. Want iedereen was lid van het buurtcomité en degenen die om een of andere reden niet naar de hoofdpoort waren gekomen moesten hem natuurlijk ook zien. Ik weet nog hoe ik genoot van de intocht en van het vooruitzicht dat we een cadeautje zouden krijgen. Het was in die tijd nog armoe troef en geld voor feestjes en cadeautjes was er niet.

Ik geloofde nog heilig in Sinterklaas en was me niet bewust van 'the close encounter' *van onze Sint met die van Hoogerheide. Ik was erbij en keek ernaar maar was zo opgewonden dat ik niet zag dat er* ***twee*** *sinterklazen waren. Vlak bij elkaar. Tijdens de rijtocht van Sint over het Zandfort liepen wij als kinderen zingend en dansend met hem mee, richting Antwerpsestraatweg. En vlak bij het Pannenhuis verdween onze Sint met zijn paard achter het huis van Louis Musters, 'de Gilles'. Voor zover ik weet heeft geen enkel kind zich ooit afgevraagd hoe wonderbaarlijk snel de Sint zich verplaatste naar de Antwerpsestraatweg. Want opeens reed hij dáár! Komende uit de richting van café 'De Gouden Appel' aan Korteven, met z'n Pieten richting Hoogerheide. In zijn kielzog een stuk of 15 kinderen, zingend en dansend achter hún Sint. Als die Sint uit beeld was verdwenen in de richting van Hoogerheide, kwam onze Sint weer tevoorschijn en vervolgde zijn rijtoer over het Zandfort in tegengestelde richting, terug naar café 'Rust Wat'. En wij draaiden ons ook om en gingen met hem mee. En geen van de kinderen keek nog om en had in de gaten wat er was gebeurd.*

Piet vertelt dat hij later hoorde dat het sinterklaascomité Hoogerheide óók op de tweede zondag van november hun intocht organiseerde. Die Sinterklaas begon zijn intocht bij Korteven en reed via de oude Antwerpsestraatweg naar Hoogerheide. Onderweg sloten de kinderen uit die omgeving zich bij hem aan. Bij het Pannenhuis was het dan altijd druk met kinderen en ouders die Sinterklaas begroetten. Ik heb nooit geïnformeerd of de comités met elkaar hadden afgesproken hoe ze de 'bijna-ontmoeting' van beide sinterklazen in het vat moesten gieten en de kinderen voor de gek houden.

Als die Sint uit beeld was verdwenen, richting Hoogerheide, kwam ónze Sint weer te voorschijn en vervolgde zijn rijtoer over het Zandfort in tegengestelde richting.

Piet vertelt verder: *'In 1956 ging ik bij Aviolanda werken en zag op de basis Harvard-toestellen staan. Toen kwamen de herinneringen terug aan deze bijzondere sinterklaasintocht. Ik wist het ook nog goed en realiseerde me dat Sinterklaas het vliegtuig bestuurde.*
Ik zag het beeld nóg voor me dat hij er alleen in zat toen het toestel om de langsas rolde en ik in de cockpit kon kijken. In die tijd leerde ik ook de naam van het vliegtuig, de North American Harvard, een trainingstoestel dat in de jaren 50 en 60 boven heel Brabant te zien en te horen was. Het ronkende motorgeluid en de gele kleur heb ik mij altijd met plezier herinnerd. Vaktermen zoals 'rollen' en 'fly-by' hoorde ik toen ook. Als kind kende ik die niet.

Begin jaren 50 viel Piet van zijn geloof. Dat jaar was zijn vader niet bij de intocht en Piet snapte er niets van. Zijn vader was er immers altijd bij! Piet herinnert zich van die intocht dat een vriendje van hem baldadig werd en een fietsband naar hem gooide. Piet was niet te beroerd om die fietsband terug te gooien en toen ging het mis! Sinterklaas die op een paar meter afstand voorbij reed, zag de fietsband aankomen en bukte natuurlijk. Door die plotse beweging gleed zijn mijter mét de baard die daar aan vastzat, van zijn hoofd. Tot zijn verbazing zag Piet niet langer Sinterklaas op het paard zitten, maar zijn vader! Ook de andere kinderen waren getuige van de ontmaskering van Sinterklaas. Piet weet niet hoe de vaders en moeders deze gebeurtenis aan hun kinderen hebben verklaard. Voor hem was het in ieder geval het laatste jaar dat hij in Sinterklaas geloofde. 's Avonds kreeg de 10-jarige Piet de rekening voor zijn gedrag gepresenteerd. De man die thuis kwam was niet de grote kindervriend, maar een boze vader die hem een draai om zijn oren gaf en zonder eten naar bed stuurde.

Voor dit verhaal heb ik contact gehad met Ad Vercruijsse, vliegtuigspotter en -kenner. Van hem kreeg ik toestemming om zijn foto bij dit artikel te plaatsen én hij gaf mij deze informatie over het Harvard-toestel: Er zijn bijna 200 Harvards bij de Nederlandse luchtmacht in dienst geweest, met de serials B-1 t/m B-200. De B-144 t/m B-150 hebben nooit gevlogen; zij zijn voor onderdelen gebruikt. De B-1 t/m B-143 zijn in de jaren 1947-1948 in dienst gekomen en kwamen uit overtollige Engelse voorraden à *f* 5.000 per stuk. De Harvard die op Woensdrecht staat met serial B-77 is in werkelijkheid de vroegere B-177. Die maakte deel uit van de batch B-150 t/m B-200, die vanaf 1949 vanuit Canadese voorraden bij de Nederlandse luchtmacht in dienst kwamen. Vanaf november 1947 stond er een behoorlijk aantal Harvards op Woensdrecht in depot. In december 1947 stonden er 21 toestellen en in december 1948 stonden er 11. Wellicht was het toen ook gebruikelijk, net als later bij DVM (Depot Vliegtuig Materieel) op Gilze-Rijen, dat de toestellen vliegklaar waren en met enige regelmaat gevlogen werden. Het Harvard-toestel met de serial B177 stond in 1974 nog op de vliegbasis Leeuwarden als ' decoy' (afleidingsmanoeuvre voor de vijand). Hij is pas later overgebracht naar Woensdrecht.

North American Harvard op vliegbasis Woensdrecht. Foto Ad Vercruijsse www.aviator.nl

De anekdote van Piet is dus niet objectief bevestigd, zoals dat heet. Maar… deskundigen uit de 'vliegtuigwereld' vertelden mij ook dat in de jaren waarin de anekdote van Piet zich afspeelde, er nog veel geregeld kon worden. Tegenwoordig is alles protocolgestuurd en is het vrijwel onmogelijk om buiten de lijntjes te lopen. Je zou bijna denken dat in die tijd het gezonde verstand nog de ruimte kreeg en plezier en geluk van kinderen voorrang kreeg boven het resultaatgericht handelen. Dat begrip was in die tijd ook nog niet uitgevonden en, zoals een insider vertelde, het is zeer aannemelijk dat in Gilze Rijen die middag een Harvard-piloot, in plaats van een vliegoveral, een sinterklaaspak aantrok, dan snel naar Woensdrecht vloog, een *fly-by* en rol over de langsas (lengteas) maakte om een klein halfuurtje later in Gilze-Rijen aan te schuiven bij de koffie. Alsof er niets gebeurd was.

Ook de 86-jarige Dick van der Poel vertelde op die praatochtend in 2019 een leuke anekdote. Die speelde zich af begin jaren 50 van de vorige eeuw. Dick was een jongeman van ongeveer 20 jaar. Geboren en getogen in het ouderlijk huis in Woensdrecht, het café Polderzicht. Op de laatste zondag vóór sinterklaas was het zijn taak om met de auto van zijn vader Sinterklaas op te halen in Bergen op Zoom. De naam van de man die in Woensdrecht de rol van Sinterklaas op zich nam, kent Dick niet meer. *'Het was een man die in de Kloosterstraat in Bergen op Zoom woonde. Ik haalde hem op en bracht hem naar ons thuis. Daar werd hij geschminkt en ondertussen dronk de aanstaande Sinterklaas een jonge klare. Eigenlijk dronk hij er een paar want het schminken kostte nogal wat tijd. De grimeur, iemand van de harmonie, nam er ook de tijd voor en voorzag de Sinterklaas van mooie blozende wangen. Die waren eigenlijk té blozend, maar leuk was het wel. De volgende fase was het omhangen van de baard. Dat gebeurde heel zorgvuldig en de baard paste precies. Sinterklaas kon vanaf dat moment het glaasje jonge klare niet meer gewoon drinken. Maar hij kon het ook niet laten staan en dronk het met een rietje! Dat ging prima. Natuurlijk was het gevolg dat hij wat onvast ter been werd. Als Sinterklaas eindelijk in vol ornaat klaarstond, bracht ik hem en Zwarte Piet met de auto via een omweg naar de Woensdrechtse statie, want dat was de officiële plaats van aankomst van de Sint. De naam van Zwarte Piet ken ik nog wel; dat was Cor Smeijers. Het was zaak dat Sint en Piet werden vervoerd zonder dat ze door de kinderen werden gezien. Het voordeel was dat Sinterklaas klein van stuk was en hij kon samen met zijn Zwarte Piet op de achterbank van de auto.*
Vóórdat ik naar de statie reed had mijn moeder de achterste ramen van de auto, die bij de

achterbank, al geblindeerd met een handdoek. En zwarte Piet hield tijdens de rit een laken omhoog zodat Sinterklaas en hijzelf helemaal afgeschermd waren voor nieuwsgierige blikken van buitenaf.
De auto van ons vader was een Ford, zo'n grote Amerikaan met ook voorin een bank. De versnellingspook zat in die tijd nog aan de stuurkolom en je kon makkelijk met drie personen op de voorbank. Als de officiële intocht begon bij de Statie, werd Sinterklaas met de auto, die van ons, met mij als chauffeur, naar 'Bellevue' aan de Dorpsstraat gebracht. Dat was vroeger een café en daarna een boerderij. Daar verwisselde hij de auto voor het paard.
Maar er was nog een organisatorische hobbel. Het paard van Sint, een wit boerenpaard van Frans de Vreng van het Zandfort, moest eerst worden schoongemaakt. Het dier was net tevoren uit de dagelijkse routine gehaald en aan het grote lijf kleefde van alles; stront, klei en andere viezigheid die niet paste bij de rol van 'het paard van Sinterklaas'. Dus werd het paard achter de boerderij eerst met vereende krachten schoongepoetst door een paar officials, mensen van de harmonie Aurora, die het hele spektakel organiseerden. Dat duurde natuurlijk ook weer even en de Sint wachtte lijdzaam af. Toen het paard eindelijk toonbaar was werd het naar voren gebracht om even later te beginnen als 'paard van Sinterklaas'. Maar eerst hield de pastoor zijn toespraak.
Dat was dé aangewezen notabele om de goedheiligman in het dorp te verwelkomen. Dan kwam voor de Sint het moeilijkste deel van de dag. De man was niet groot. Het paard wel. Zijn geluk was dat aan de voorkant van 'Bellevue' een hoge stoep was die als opstap dienst kon doen. Het paard was niet alleen groot, maar ook onwillig en het kostte wat moeite om hem op de juiste manier naast de stoep te manoeuvreren zodat Sint kon opstappen. De mannen van Aurora waren bijna allemaal in het dagelijks leven boer en konden goed omgaan met paarden. Er klonk een paar keer een stevige ' ju' en 'ho' en na een paar duwen tegen het grote lijf, stond het paard langs de stoep.
Voor de Sint, bij wie de jonge klare inmiddels was ingedaald tot de knieën en die nóg minder vast op zijn benen stond, het moment om op te stijgen. Dat was een komisch schouwspel. Het paard dat niet goed stil bleef staan; de mannen die er tegen stonden te duwen met af en toe een stevige ‚ju'; de Sint die op de meest onhandige manier in het zadel probeerde te klimmen en er gelukkig nét niet aan de andere kant afkieperde. En als de Sint dan eindelijk op zijn paard zat kon de rijtoer door de Dorpsstraat beginnen; op weg naar café Polderzicht waar hij de Woensdrechtse kinderen zou ontvangen.'

Dick vertelt het verhaal op een levendige manier en zó goed dat het mij geen moeite kost om het te visualiseren. Ik zíe het voor me, de Sint die na al het gestuntel eindelijk boven op zijn paard zit en met een paar blozende wangen trots om zich heen kijkt. Mét een warm gevoel. Van de jonge klare en de zingende kinderen.

Er was nog een anekdote die praatochtend. Louis Minnebach was de verteller. Jammer genoeg heeft hij het niet zelf gezien, maar van horen zeggen. Ik heb navraag gedaan bij enkele oud-sinterklazen en mensen die in vroeger tijd de intocht organiseerden. Geen

van hen kon de anekdote bevestigen. Toch is goed denkbaar dat het écht gebeurd is, want we hebben ook bij het Pannenhuis een 'close encounter' gezien. In het verhaal van Louis bleef het niet bij een 'close encounter' . Daar was sprake van een fysieke confrontatie en gingen twee sinterklazen op de vuist. Het zou zijn gebeurd, ergens in de jaren 60 en vermoedelijk op de Aanwas in Ossendrecht. Die zondagmiddag kwamen de Sint van Ossendrecht en die van Calfven elkaar daar tegen. Langs de weg stonden er ook al een aantal kinderen in blije afwachting. Misschien was de aanwezigheid van de kinderen de katalysator en wilden de twee sinterklazen laten zien wie de échte was. Hoe dan ook, het verhaal is dat ze met elkaar op de vuist gingen. Louis kon geen antwoord geven op mijn vragen: Waren ze in vol ornaat? Zaten ze allebei op een paard? Hoe lang duurde de vechtpartij? Is er een van zijn paard gevallen? (geslagen); Bemoeiden de Zwarte Pieten zich ermee? Als u bij deze anekdote beeld wil krijgen moet u het doen met uw eigen fantasie, want meer details zijn niet bekend.

Deze ' close encounters' kwamen vaker voor. Louis vond er een die zich afspeelde in 1949 en werd gememoreerd in bericht nummer 30 van het katholieke thuisfront Ossendrecht aan de soldaten in Nederlands-Indië. De Sinterklaas van Hoogerheide en die van Calfven kwamen elkaar op 4 december van dat jaar tegen op de Putseweg. In bericht nummer 30 werd geschreven: ' De kinderen riepen al: Daar rijdt er nog één! Je begrijpt de verwondering bij de kleine mannekes'.

Een aardige afsluiting van dit verhaal met sinterklaasanekdotes komt van de 66-jarige Eugène van Ginneken uit Ossendrecht. In het dorp was hij jarenlang de Sint die het bezoek bij de scouting in de Middelstraat verzorgde. Behalve die zaterdagochtend in 1991. Toen moest hij, ook als Sint, elders zijn opwachting maken. Voor de scouting Ossendrecht was er een vervanger gevonden. Die begon vol goede moed aan zijn werk als kindervriend en er was in eerste instantie geen vuiltje aan de lucht. Dat veranderde opeens en geheel onverwacht toen hij een hartinfarct kreeg. De volgende rit van die Sint was niet op de rug van de schimmel, maar in de ambulance met toeters en bellen naar het ziekenhuis. Gelukkig liep het goed af voor deze onfortuinlijke Sint. Het nieuwtje ging die middag met indrukwekkende snelheid héél Ossendrecht rond. De inhoud van het bericht liet te wensen over want in de dagen erna kon Annet, de vrouw van Eugène, een paar keer per dag naar de voordeur om bloemen en beterschapswensen in ontvangst te nemen voor haar man. Die zat kerngezond in zijn stoel na te genieten van de geslaagde sinterklaasmiddag

← *Zijn geluk was dat aan de voorkant van 'Bellevue' een hoge stoep was die als opstap dienst kon doen.*♣

SCHATTEN IN ONS MUSEUM

Vorig jaar gingen twee leden van onze museumgroep na een oproep kijken bij mevrouw Laurijsse in De Heen. Die wilde wel wat spulletjes opruimen en kwam uiteindelijk bij ons streekmuseum Den Aanwas uit.
Daar kwam deze tot nu toe bewaarde MECHANISCHE stofzuiger met enkele hulpstukjes (niet afgebeeld) te voorschijn.

Speurwerk op het internet naar dit apparaat leverde verder NIKS op. Zelfs geen afbeelding van een gelijk exemplaar. Dat is toch wel merkwaardig. Mocht ú meer kunnen vertellen over deze stofzuiger dan houden we ons graag aanbevolen. De stofzak is weg, waarschijnlijk vergaan, en helaas werkt het ding dus niet meer.

Begin 1900 werd er volop geëxperimenteerd met een ELEKTRISCHE versie van dit stofmonster, dus we schatten dat deze met twee handels met de hand heen-en-weer bewegende zuiger rond die tijd nog in gebruik was.
Hoe een stofzuiger -merk Jobier (lijkt een Franse naam)- terechtkomt in De Heen terwijl blijkbaar het verkoopkantoor G.H. Kuik in Wildervank, Groningen stond .. ..

Info op het internet over dit bedrijf: Borstelfabriek G.H. Kuik in Wildervank, Groningen werd opgericht in 1845, maar het fabrieksgebouw dateert van 1910. Er werden niet alleen borstels gemaakt, maar ook kwasten, straatbezems en klompen. In de loop van de tijd ontwikkelde de borstelfabriek zich steeds meer tot een groothandel. In 1985 zijn de broeders Kuik gestopt met de borstelfabriek. ♣

← Franka Stoutjesdijk geeft een demonstratie in de gang van het museum. *Foto Cor Cleeren*

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet…

door Ad van Loenhout

Als ik een eindje ga wandelen brengen mijn voeten mij meestal richting Noordpolder. Dan hoef ik vanaf thuis maar een paar minuutjes te lopen om ruimte en lucht om me heen te hebben. Die lucht is elke dag anders. Het ene seizoen vriendelijk blauw met onafzienbare rijen wolken die aan de uiteinden de wereld aanraken; het andere seizoen hoog opklimmende wolkenpartijen in alle tinten grijs die het licht verduisteren en de voorbodes zijn van regen en wind.

Deze keer neem ik je echter mee naar een omgeving waar ik niet zó vaak kom: de Hogerwaardweg.

Het enkele jaren geleden opgeknapte kótje

Bij 'dat kotje boven op d'n dijk', de Scheldevanger (Tijding 2009-1) loop ik de weg op. Na een paar bochten kom ik bij het rechte eind. Een stuk van ruim 1 ½ kilometer lang, deels nog met de oude verharding van kinderkoppen. Eigenlijk een saaie weg want afwisseling is er niet. Een eenzame boerderij tussen hoge bomen en aan de westelijke horizon de windmolens langs het Schelde-Rijnkanaal. Een paar honderd meter ten noorden van de weg ligt de dijk die het Markiezaatsmeer begrenst. Andere wandelaars zie je er niet. Als je geluk hebt misschien een paar reeën die zich te goed doen aan het sappige gras in de weilanden. Boven je zal druk vliegverkeer zijn omdat steeds meer vogelsoorten het Markiezaatsmeer hebben ontdekt. Soms als passant, vaak als bewoner.

In 2003 bezocht ik in Groningen de tentoonstelling 'Het Russische landschap'. Ik had er iets over gelezen en een paar foto's gezien. De namen van de schilders Ivan Sjisjkin, Isaak Levitan en Archip Koeïndzji kende ik niet. De afbeeldingen van de schilderijen van Sjisjkin spraken me onmiddellijk aan. Imponerend! Schitterende bossen waar een beekje tussen majestueuze bomen kabbelt of het avondlicht tussen de bomen verdwijnt. Landschappen zonder einde en zonder menselijke activiteit onder weidse luchten. Of een eenzame boom, gebogen onder een zware sneeuwlast. Ik werd nieuwsgierig en ging kijken. De titel van de tentoonstelling intrigeerde me ook. Misschien omdat ik mij Rusland uit mijn jeugd herinnerde als de grote vijand? Misschien omdat ik 08/15, de trilogie van Kirst, had gelezen waarin werd beschreven hoe de Duitse opmars vastliep in de uitgestrektheid van de Russische steppen? Ook herinneringen aan de film Dokter Zjivago en het boek 'De reis om de wereld in 80 dagen' van Jules Verne speelden mee in het besluit om de ten-

toonstelling te bezoeken. In de jaren daarvoor had ik al veel exposities bezocht en veel gelezen over Nederlandse en Belgische kunstschilders. Sinds mijn bezoek aan 'Het Russische Landschap' staat Ivan Sjisjkin (1832-1898) hoog op mijn lijstje favoriete schilders. Ik zou een hele Tijding kunnen vullen met afbeeldingen van de Woensdrechtse polders naast Russische landschappen. Of de eenvoudige vergeten plekjes die Sjisjkin zo graag schilderde en die in Rusland en Woensdrecht niet zo veel van elkaar verschillen. Maar om te suggereren dat de overweldigende weidsheid van het Russische landschap ook te zien is in Woensdrecht, is een onmogelijke opgave. Ons land is te klein en de horizon te vol.

Of misschien toch….de Hogerwaardweg? Leeg in de uitgestrektheid van de gelijknamige polder met een grijze wolkendeken erboven. Een beetje beklemmend. Het lijkt alsof de weg nergens heen voert, alsof je er dagenlang kunt lopen zonder ergens uit te komen. Het beeld van de Hogerwaardweg drong zich op toen ik in 2003 in Groningen het schilderij zag dat Isaak Levitan (1860-1900) in 1892 schilderde : 'De Vladimirkaweg'. Het was niet alleen de overeenkomst van de lange kaarsrechte weg met de grijze dreigende lucht. De weg op de foto én die op het schilderij getuigen alle twee van een stuk geschiedenis. De Vladimirkaweg had een bijnaam: 'het pad der veroordeelden'. Met honderden tegelijk werden de ongelukkigen hierover weggevoerd naar de goelags in Siberië. Op weg naar een uitzichtloze situatie. Daarin zag ik wel een bepaalde overeenkomst met de Hogerwaardweg. Eén van de vele polderwegen in West-Brabant waarover lang geleden groepjes landarbeiders, die ook in een min of meer uitzichtloze situatie verkeerden, onderweg waren naar hun werk in het veld. 'Veroordeeld' tot weer een lange dag hard werken voor een schamel loon. In het boek 'Landarbeiders' (1981) van Kees Slager wordt in talloze fragmenten verhaald over het harde leven van die mensen in Zeeland en West-Brabant. *'Ik was 11 jaar toen ik van school kwam en mee moest naar het land. Ik zal die dag nooit vergeten. 's Ochtends in alle vroegte liep ik achter de andere mannen aan de polder in. Met een grote kruik water aan mijn schouder. Half slapend nog.'* In het midden van de 19e eeuw vormden in de West-Brabantse dorpen de landarbeiders de grootste beroepsgroep. De historische tweeling, Hoogerheide en Woensdrecht, telde omstreeks 1850 op het totaal van 363 gezinnen 212 arbeiders. Vergelijkbaar met de beschrijving van A.M. Jong in zijn 'Herinneringen uit mijn jeugdland'. Na de opsomming van het rijtje notabelen en burgers: *'….. De rest van de bevolking bestond uit boerenarbeiders, die met hun vrouwen en opgroeiende kinderen in daggeld op het veld werkten, al naar de seizoenen eisten'.* In 1979 liet de 89-jarige Jan Verswijver uit Hoogerheide door een journalist van 'De Stem', in een serie publicaties over het Brabant van toen, noteren: *'Toen ik 7 jaar was moest ik in de zomer aan de hand van mijn vader mee naar de Anna Mariepolder bij Ossendrecht, de klei in. Twee uur lopen heen en terug. Mijn vader moest daar sloten graven en wieden. En ik moest vuil trekken. Ik kende toen het verschil nog niet tussen de vrucht en het onkruid. Dat moesten ze me eerst leren. Ik verdiende er 22 ½ cent per dag mee.'* In het algemeen hadden de landarbeiders in voorjaar en zomer wel werk. Maar in de winter zaten ze werkeloos thuis zonder het sociale vangnet zoals wij dat kennen. Dan was het bittere armoe en ijzige kou. En nederigheid! Liefdadigheid werd met tegenzin verstrekt en alleen aan de mensen die zich bescheiden en onderdanig toonden. In veel dorpen werd de armenzorg overgedragen aan 'de kerk'. In Hoogerheide en Woensdrecht was dat aan het

eind van de 19e eeuw ook het geval. Garantie voor toereikende hulp was dat niet, want de kerk, de pastoor, was voor haar levensonderhoud afhankelijk van haar parochianen en de invloed van de rijke boer ging soms erg ver. Zie jij wat ik zie?

Hogerwaardweg (foto Ad van Loenhout)

Vladimirkaweg (Isaak Levitan 1892)

Ik wandel met enige regelmaat in de Cuypersbossen. Over de Oude Postbaan, langs het Meeven en terug over de Lange Steen. Of vanaf de Lange Steen over smalle bospaden naar het Bloempjesven en vandaar naar de Hoofddreef. Langs de woning, waar vroeger boswachter Kapitein woonde, en dan rond het voormalige Ekelbanksven. Dan weer eens via de Zuidgeest naar het Zandven en over de Heidebaan terug. In de Cuypersbossen zijn veel plekjes waar ik overeenkomsten zie met schilderijen van Shishkin. Aan het begin van dit artikel schreef ik dat hij imponerende landschappen schilderde. Op de tentoonstelling in Groningen stond ik vol bewondering voor een van zijn belangrijkste werken: 'Het mastbos' uit 1898. De Nederlandse kunsthistoricus Henk van Os, initiatiefnemer van de tentoonstelling in Groningen, schreef over dit werk: '*Ik was verbijsterd dit geschilderde landschap te zien. Je bent opeens midden in een bos, een ondoordringbaar woud. Het schilderij is zo groot (165 cm bij 252 cm) dat je de grenzen ervan uit het oog verliest. Het is aan alle kanten een uitsnede van een wereld die de lijst onmogelijk in zijn geheel kan bevatten. Daardoor weet je zeker dat het woud eindeloos doorgaat, met hier en daar een open plek, waardoor je de ondoordringbaarheid ervan bewust wordt.'* Op de voorgrond van het schilderij is een hek zichtbaar wat wijst op menselijke activiteit. Daarachter zijn alleen nog maar bomen te zien met hier en daar een streep zonlicht. Een oerbos. De bomen op het schilderij van Shishkin herkennen we! Mastebomen, die eigenlijk thuishoren in de koudere streken van Rusland en Scandinavië en in de 19e eeuw massaal werden aangeplant op de arme Brabantse zandgronden. Om later te worden verkocht als mijnhout. In onze omgeving gebeurde dat op de landgoederen Mattemburgh en Wouwse Plantage. Oerbossen zoals Shishkin die aan het eind van de 19e eeuw schilderde hebben wij niet meer. Het Beekbergerwoud bij Apeldoorn had in Nederland de naam het laatste oerbos te zijn. Dat bos werd in 1871 ontgonnen. In het 'Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden' (1840) werd er over geschreven: '*Dit bosch is misschien het eenig* ***natuurwoud,*** *waar nooit in geplant is of wordt.'* Ruim tien jaar na ontginning van het Beekbergerwoud, in 1885, werd in Woensdrecht door Aymon Cuypers (1842-1939) die toen het beheer van landgoed Mattemburgh overnam van zijn vader, de eerste stap gezet om van de Cuypersbossen een ***natuurwoud*** te maken. Hij stopte met beheersmaatregelen in zijn bossen. Zijn dochter Marie-Louise (1905-1967) die na zijn dood het landgoed erfde volgde zijn voorbeeld. Daarom hebben wij nu in Woensdrecht het oudste bosreservaat van Nederland. De Cuypersbossen zijn niet eindeloos en niet vergelijkbaar met de Russische bossen die Shishkin schilderde. Nederland is klein en onze bossen ook. Gelukkig kunnen wij in deze omgeving wel een paar uur aaneengesloten door het bos dwalen en zelfs ook het geluk hebben dat je niets anders hoort dan het geritsel van klein wild en vogels. Als er op het vliegveld niet wordt gevlogen en niets wordt omgeroepen ervaar ik bij het Bloempjesven, in de zuidoostelijke hoek van het bosreservaat Mattemburgh, een beetje overeenkomst met 'Het mastbos' van Shishkin. Het gevoel van ondoordringbaarheid, ruimte en afwezigheid van menselijke activiteit. En natuurlijk de mastebomen!

Zie jij wat ik zie? ♣

Bronnen:
Het Russische landschap (Groninger museum 2003);
Hoogerheide en Woensdrecht, kleine geschiedenis van een historische tweeling (Gemeente Woensdrecht 1984);
Land en volk van Brabant (Kosmos 1950);
Het Brabant van toen (Uitgeversmij De Stem 1980);
Noord-Brabant in grootvaders tijd. (Jan Naaijkens 1979);
Landarbeiders, verhalen om te onthouden (Kees Slager 1981); /Wikipedia.

Het mastbos (Ivan Shishkin 1898)

Bloempjesven (foto Ad van Loenhout)

HET FIASCO VAN DE O.C.I.O. IN OSSENDRECHT

Samengesteld door John van Dooren

O.C.I.O. staat voor ORGANISCH CHEMISCHE INDUSTRIE OSSENDRECHT, door de bevolking hier al gauw uitgesproken als Ocio net als de B.A.S.F. van Antwerpen hier als Bas-F door het leven gaat.
Deskundigen uit het buitenland keken hun ogen uit op het unieke bedrijf waar het chemische goedje trotyl werd aangemaakt ten behoeve van ons Nederlandse leger. Technisch en chemisch was de opzet geslaagd. De modelindustrie leverde een hoogwaardig product. De productie ervan overtrof de verwachtingen en toch leed de hele onderneming binnen enkele jaren schipbreuk . . . Een veelbelovend begin eindigde in een groot debacle!

De vraag die hierbij opkomt is: Hoe kon dit alles gebeuren?
Kortgezegd: door gebrek aan zakelijk inzicht en gezond koopmanschap bij het Ministerie van Oorlog, met name bij het Directoraat Materieel Landmacht (D.M.L.) dat speelde met trotyl. Waarom het met de O.C.I.O. zo faliekant mis gelopen is zal u uit de onderstaande beschrijving van de feiten zeker wel duidelijk worden.

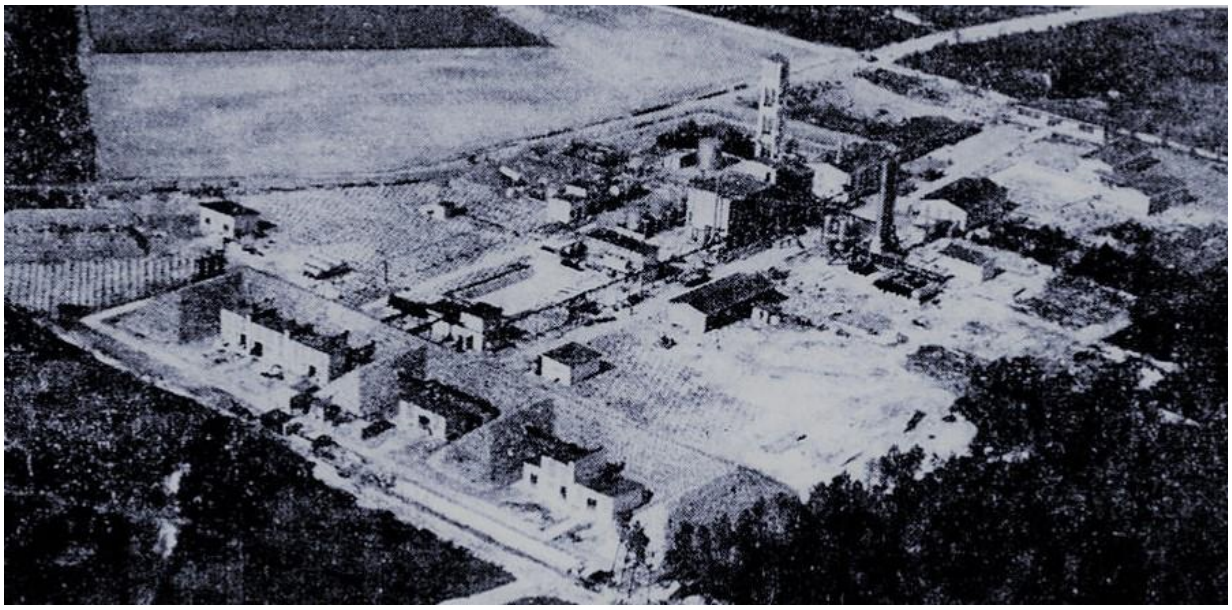

Het fabriekscomplex van de O.C.I.O., het trotylkasteel in Ossendrecht

HET MINISTERIE VAN OORLOG STAK ZEVEN MILJOEN IN DEZE MODELINDUSTRIE EN BLEEF ZITTEN MET EEN "UITGEBLUST" BEDRIJF!

Een volkomen falend financieel beleid bij het Ministerie van Oorlog en een schromelijk tekort aan zakelijk inzicht bij het Directoraat Materieel Landmacht (D.M.L.) veroorzaakten een miljoenenstrop voor de Nederlandse schatkist.
Op 12 januari 1953 stak het D.L.M. een bedrag van 4,2 miljoen gulden in de opzet van de Nederlandse Chemisch-Organische Industrie in Ossendrecht, kortweg O.C.I.O. genoemd, waardoor de aanmaak van trotyl voor het Nederlandse leger in eigen hand zou komen. Bijna twee jaar later was het door het D.M.L. geïnvesteerde bedrag verhoogd tot *ƒ* 7.465.277,87. Een merkwaardig bedrag, 87 cent achter de komma! Binnen drie jaar nadat in Ossendrecht dit ultramodern en schitterend geoutilleerd chemisch

bedrijf uit de grond was gestampt, was de O.C.I.O. echter alweer een volkomen ontredderd bedrijf geworden, waar de tand des tijds al bezig was om in de kostbare installaties zijn vernielend werk te doen. Van de ruim zeven miljoen geïnvesteerde guldens werd op het Ministerie van Oorlog uiteindelijk slechts een bedrag van *f* 3.483.022,80 terugontvangen.

HET BEGIN

Begin jaren 50 van de vorige eeuw werd onder verantwoordelijkheid van de minister van Defensie, ir. C. Staf en zijn staatssecretaris mr. F. J. Kranenburg het plan geopperd om ten gunste van de Nederlandse krijgsmacht een trotylfabriek te bouwen. Trotyl is een springstof die veelal gebruikt wordt voor het maken van munitie voor o.a. bommen en dit met name voor de krijgsmacht. Het spreekt voor zich dat trotyl een gevaarlijke ontplofbare stof is waar grote voorzichtigheid bij in acht genomen dient te worden. De eerste bespreking aangaande de bouw van deze fabriek vond plaats op 19 september 1952 in de Nieuwe Frederikskazerne in Den Haag.→

Op uitnodiging van de luitenant-generaal van het Directoraat Materieel Landmacht, D.J. Backer waren daar bijeengekomen vertegenwoordigers van het Ministerie van Economische Zaken die hier in gesprek gingen met de bedrijven die voor de nieuwe productie van trotyl in aanmerking kwamen. Dit waren de N.V. Rids in Haarlem, de Maatschappij tot Exploitatie van Kokes Ovengassen, kortweg "Mekog" genoemd, in IJmuiden en de Koninklijke Nederlandse Springstoffenfabriek in Muiden.
De Nederlandse Staatsmijnen hadden bij voorbaat van deelneming aan de besprekingen afgezien. Zij waren niet bereid aan het gedachte project mee te werken. Van de drie overgebleven gegadigden liet de Nederlandsche Springstoffenfabriek weten alleen bereid te zijn tot het geven van technische adviezen, terwijl de Mekog aangaf een onderdeel van de trotylfabricage, zijnde de bouw van een fabriek voor salpeterzuur, in overweging te willen nemen.

Frederikskazerne in Den Haag

Voorwaarde, die de Mekog stelde, was dat de bouw van de fabriek zou kunnen worden afgeschreven op de "salpeterzuurorder", die uit de trotylorder voor het Directoraat Materieel Landmacht nog zou voortvloeien.
De N.V. Rids wilde de productie in een nieuw op te richten fabriek overwegen, maar dan wel op een daartoe geëigend terrein in verband met het gevaar van explosies.

WAAROM DE KEUZE VOOR OSSENDRECHT?

De in juni 1947 opgerichte N.V. Chemische Industrie Rids, waar ook de kleurstoffenfabriek N.V. Colora 111 Zandvoort deel van uitmaakte, werd uitverkoren maar was niet bereid de aanmaak van trotyl op eigen terrein in Haarlem ter hand te nemen. Verdere besprekingen volgden. Ontwerptekeningen kwamen op tafel, kostprijsberekeningen werden gemaakt en de bouwkosten van de fabriek werden geraamd op 4,25 miljoen. Als plaats van vestiging had men het oog laten vallen op Ossendrecht; een gemeente waar de gevolgen van mogelijke explosies tot een minimum beperkt zouden blijven en waar een gunstige afvoer van de giftige stoffen, die met het afvalwater van de fabriek meekwamen, in de Westerschelde mogelijk was. Men kon n.l. gebruik maken van de riolering

die al voor de aangrenzende en in aanbouw zijnde Koningin Wilhelminakazerne was aangelegd. Deze riolering liep vanaf de kazerne naar de Westerschelde en hier kon men direct op aansluiten, hetgeen een aanzienlijke kostenbesparing betekende. Ook voor de werving van arbeidskrachten lag deze bij de industrialisatie nog achtergebleven hoek van Zuidwest-Brabant zeer gunstig.
Op vrijdag 9 januari 1953 bracht de burgemeester van Ossendrecht, dhr. Vos de Wael, tijdens de gemeenteraadsvergadering zijn gemeenteraadsleden op de hoogte van het feit dat de N.V. Rids voor vestiging van een trotylfabriek in Ossendrecht had gekozen. De fabriek zou de naam Organisch Chemische Industrie Ossendrecht krijgen, afgekort O.C.I.O. en zou gebouwd gaan worden op een reeds aangekocht terrein in de omgeving van Het Hemeltje.

VESTIGING „RIDS" IN OSSENDRECHT

BERGEN OP ZOOM, 10 Jan. — De chemische fabriek N.V. Rids te Haarlem zal een bedrijf vestigen in de gemeente Ossendrecht. Het zal voorlopig aan 100 à 130 mensen werk verschaffen. De fabriek wordt gebouwd in de nabijheid van de nieuwe kazerne op de grens van Ossendrecht en Putten. Burgemeester Vos de Wael van Ossendrecht deed de raad Vrijdagavond mededeling, dat het terrein voor de industrie reeds was aangekocht.

Krantenbericht januari 1953

HET CONTRACT TUSSEN D.M.L. EN DE N.V. RIDS

De N.V. Rids richtte de O.C.I.O. op met een maatschappelijk kapitaal van *f* 50.000,—. Om de bouw van de fabriek te kunnen bekostigen sloot het Directoraat Materieel Landmacht een eerste contract met de N.V. Rids, waarbij deze zich verplichtte 3 miljoen kg trotyl aan het D.M.L te leveren tegen een prijs van *f* 3,10 per kg. Het eventuele verschil tussen de reële kostprijs en die *f* 3,10 per kg moest aan het Ministerie van Oorlog worden terugbetaald als eerste restitutie op de eerste investering van 4,2 miljoen gulden van het D. M. L. in de trotylfabriek. De eerste terugbetaling die gedaan werd bedroeg ongeveer 3 miljoen gulden.

PASSAGES UIT HET 1e CONTRACT:

OVEREENKOMST "T":

Tussen de Staat der Nederlanden, ten deze vertegenwoordigd door de Luitenant-Generaal Ir. D.H.C. Brethouwer, Directeur Materiaal Landmacht, daartoe gemachtigd door de Staatssecretaris van Oorlog bij beschikking van 31 december 1952 Nr. DML/CZ 9729, hierna te noemen "de Staat", ter ene zijde en de "N.V. Organisch Chemische Industrie Ossendrecht" te Haarlem, ten deze vertegenwoordigd door haar directeuren A.P.R. Obermann en R.W.H. Obermann, hierna te noemen "de leverancier" ter andere zijde is het volgende overeen gekomen.

ARTIKEL 1. Omschrijving der levering:
De leverancier verbindt zich tot fabricatie en levering aan de Staat, gelijk de Staat zich verbindt tot afname van de leverancier van 3 miljoen kg trotyl.

ARTIKEL 2. Prijs:
De prijs bedraagt f 3,10 p/kg makende in totaal een bedrag van 9,3 miljoen gulden inclusief 6% omzetbelasting, af fabriek exclusief emballage.
Vorengenoemde prijs is voor wijziging vatbaar overeenkomstig de daarvoor gestelde redenen in de aan deze gehechte bijlage nr. 1, welke bijlage wordt geacht, volledig in de tekst van deze overeenkomst te zijn opgenomen, ten bewijze waarvan zij door partijen is gewaarmerkt.

ARTIKEL 7A. Betaling:
*Lid 1: De betaling zal plaatsvinden door de zorg van de Minister van Oorlog op de door de leverancier op de facturen aan te geven wijze en voorts als volg*t:

- 50% (vijftig procent) van het in artikel 2 genoemde totaalbedrag ad 9,3 miljoen gulden zijnde 4,65 miljoen gulden als voorschot en waarover door leverancier kan worden beschikt als volgt:

I: 25% (vijfentwintig procent)
- f 2.325.005,— dadelijk na ondertekening dezer overeenkomst door - beide partijen,

II: 12,5% (twaalf en een half procent)
- f 1.162.500,— een half jaar na ondertekening voornoemd.

III: 12,5% (twaalf en een half procent)
- f 1.162.500,— een jaar na ondertekening voornoemd, waarbij elke uitbetaling evenwel eerst zal geschieden nadat door de leverancier ten genoegen van de Minister van Oorlog voldoende zekerheid zal zijn gesteld en door de leverancier bij de Minister van Oorlog een pro forma factuur in drievoud zal zijn ingediend. De uitbetalingen van de voorschotten zullen voorts geschieden door stortingen bij een bankinstelling, met vermelding van de voorwaarden waaronder door de leverancier bij deze bankinstelling over de gelden kan worden beschikt.

AANVANG VAN DE BOUW EN DE OPSTART

De bouw van de trotylfabriek werd uitgevoerd door de Duitse firma N.V. Meisner uit Keulen. Deze bouwfirma begon op woensdag 1 april 1953 met de bouw van de fabriek met ongeveer 100 man technisch personeel, voornamelijk bestaande uit Duitse technici.
De vraag die hieromtrent bij mij opkomt is om welke reden de N.V. Rids Duitse specialisten de bouw van de fabriek liet uitvoeren? Was dit misschien omdat De N.V. Rids eind 1947 ontmantelde installaties had overgenomen van het Duitse bedrijf Westphälisch Anhaltische Sprengstoff A.G.?
Duitsland had natuurlijk vanwege de Tweede Wereldoorlog vele ervaren specialisten op het gebied van het vervaardigen van springstoffen, een gegeven waar N.V. Rids toen zeker wel gebruik van kon maken. Het te bouwen complex omvatte 23 kleinere en grotere gebouwen, verscheidene tankparken, destillatietorens kortom alles wat tot de uitgebreide installaties van deze hypermoderne fabriek moest gaan behoren. Half juli 1953 waren al verscheidene gebouwen onder de kap zoals onder meer de machinewerkplaats. De O.C.I.O. zelf was reeds begonnen met het werven van monteurs, lassers en elektriciens voor hun eigen werkplaats. Dit deed men speciaal omdat dan hun eigen in dienst genomen technisch geschoold personeel bij de installatie van de fabriek samen kon werken met mensen van de installatiefirma's om zodoende gelijktijdig de nodige ervaring op te doen. De fabrieksinstallaties kwamen vanaf september 1953 binnen. Met het plaatsen en aansluiten van deze installaties, het aanbrengen van pijpleidingen enz., was de fabriek al na ongeveer 4 maanden klaar voor de opstart en de inbedrijfname.

Geen springstoffen

In aansluiting op ons bericht over de ontmantelde apparatuur van de Westphälisch Anhaltische Sprengstoff A. G. die ter beschikking komt van de chemische fabriek Rids in Haarlem deelt men ons van de zijde van het bedrijf nog mee, dit ter voorkoming van ongerustheid, dat het niet in de bedoeling ligt springstoffen te gaan fabriceren, maar integendeel deze apparatuur te gebruiken voor heel wat vredelievender doeleinden, namelijk het vervaardigen van nitro-verbindingen, die van belang zijn voor de fabricage van bepaalde kleurstoffen.

De apparatuur schijnt pas in de oorlog door de Westphälische te zijn aangeschaft en is zo goed als nieuw.

Krantenbericht oktober 1947 m.b.t. overname van apparatuur.

Tijdens de montage van de installaties was men reeds begonnen met het aanwerven van ongeschoold productiepersoneel. Deze men-

sen werden voornamelijk gezocht in Ossendrecht en omgeving. Ze kregen allemaal, voordat de fabriek opgestart ging worden, een korte theoretische basiscursus. De installatie verliep vlot en zo kon de O.C.I.O. begin 1954 gaan starten met de productie van het hoofdproduct trotyl.
Het nieuwe productiepersoneel werd in de beginperiode onder leiding van ervaren Duitse chemische technici begeleid zodat zij zich stapsgewijs tot zelfstandige vakbekwame chemiearbeiders konden ontwikkelen.
Bij de opstart was er ± 130 man personeel werkzaam op de O.C.I.O.; enige tijd later liep dit op tot in totaal 152 personeelsleden.
De directie werd gevoerd door de Gebr. Obermann, procuratiehouder was dhr. Dusseau, boekhouder dhr. Feenstra, bedrijfsleider dhr. Schulze-Hergel, bedrijfsassistent dhr. Rienstra, de heren Rienstra en Jonquiere waren de laboranten en de stoker voor de bedrijfsketels was dhr. Rudolphus. Verder waren er dan behalve fabrieksarbeiders uit de omgeving ook nog een aantal ervaren fabrieksmedewerkers uit Haarlem, waaronder dhr. Lammers, de vader van de later bekend geworden autocoureur Jan Lammers.

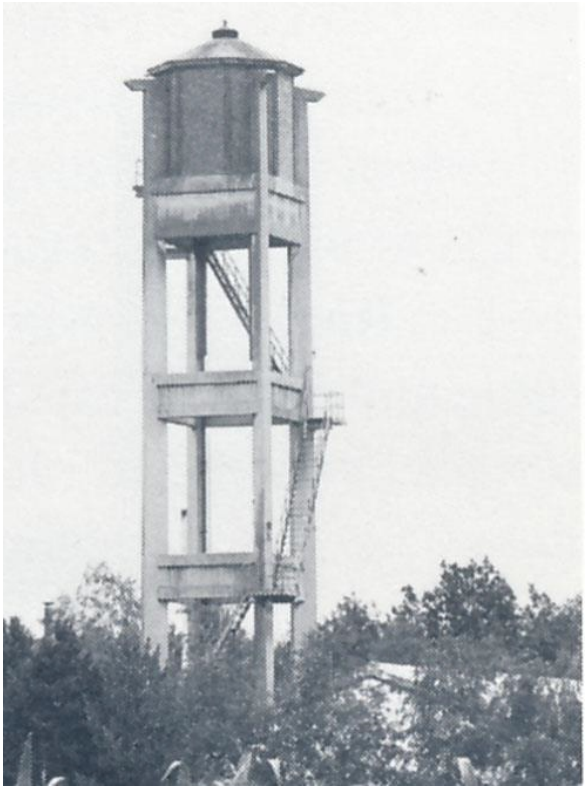

De watertoren op het terrein van de O.C.I.O.

UNIEK BEDRIJF

De fabrieksinstallatie van de Organisch Chemische Industrie Ossendrecht was enig in Europa. Een schitterend bedrijf dat kon wedijveren met de Amerikaanse en Europese trotylindustrie. Het product dat van de O.C.I.O. kwam was "nog nooit vertoond": de hoogwaardige kwaliteit en het fabricatiesysteem van het Nederlandse trotyl bracht militaire experts uit Amerika, Frankrijk, Zwitserland, Duitsland, Italië, Joegoslavië, Turkije en Japan naar de afgelegen hoek van Zuidwest-Brabant. Afgevaardigden van universiteiten, springstofspecialisten en springstoffabrikanten legden oog te kijk en oor te luisteren in dit gloednieuwe hypermoderne bedrijf op de Brabantse Wal. Ook de productie overtrof alle verwachtingen. Bij de opzet was geraamd 5000 kg trotyl per dag: O.C.I.O. produceerde 6700 kg. Ruim 150 arbeiders verdienden er hun boterham. Door de komst van de O.C.I.O., maar zeker ook door de in dezelfde periode nieuwgebouwde Koningin Wilhelmina Kazerne, werden er in Ossendrecht in die jaren nieuwe woningen gebouwd en nieuwe wegen aangelegd. Er lagen grootse plannen klaar voor de toekomst van de O.C.I.O. Zo wilde men n.l., na het financieel vrijmaken van het fabriekscomplex, dat ook de andere in Haarlem en Zandvoort gevestigde bedrijven van de N.V. Rids naar Ossendrecht zouden worden overgeplaatst. Drie bedrijven, die chemisch-technisch zo economisch mogelijk op elkaar aansloten, zouden, na het uitvoeren van de trotyl-order, de basis gaan vormen van een nieuwe Nederlandse chemische industrie: een bedrijf waar de tot dan toe geïmporteerde grondstoffen voor andere Nederlandse verwerkende industrieën vandaan zouden komen. Geen invoerrechten meer en een aanzienlijke vermindering van de transportkosten. Zo gingen de gedachten in Ossendrecht en Haarlem. De toekomst in Ossendrecht leek hiermee een gouden tijd tegemoet te gaan, maar aan die droom kwam al heel snel een einde.

Zicht op een gedeelte van het fabriekscomplex O.C.I.O. →

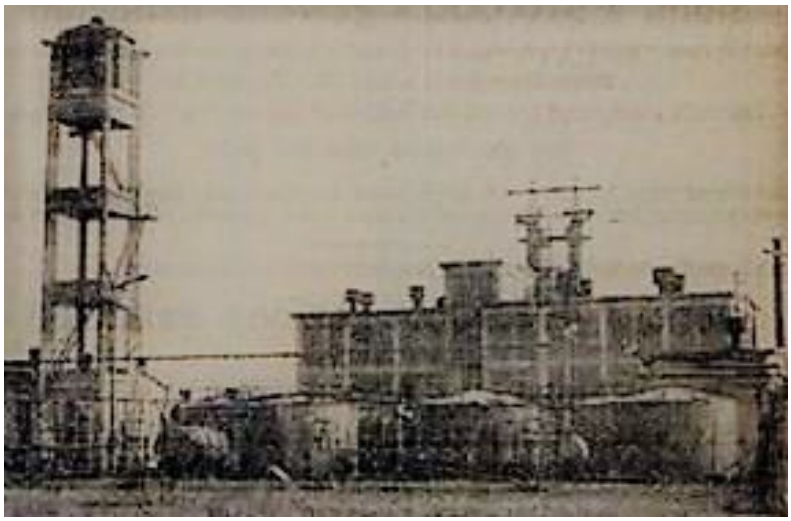

STAKINGSDREIGING

Amper een maand na de opstart van de fabriek ontstond er al onrust onder de werknemers van de O.C.I.O. De vakbond St. Willibrordus had op 14 april 1954 vastgesteld dat de lonen en de arbeidsvoorwaarden bij de O.C.I.O. afweken van de geldende voorwaarden bij andere bewapeningsindustrieën in Nederland. Op 5 mei 1954 had de vakbond een ontwerpregeling ingediend maar deze bleek tijdens de bespreking met de directie op 26 augustus 1954 nog niet eens ingekeken en bestudeerd te zijn. Er werd toen door de directie beloofd dat men binnen een week met voorstellen zou komen, maar in de loop van september was er van de zijde van de directie nog steeds niets vernomen.

De vakbond reageerde hierop en eiste dat voor 1 januari 1955 de directie van de O.C.I.O. de lonen en de arbeidsvoorwaarden gelijk zouden trekken op het niveau van de bedrijven in dezelfde sector. Zou hier geen gehoor aan gegeven worden dan zou een staking het gevolg zijn.
Naar alle waarschijnlijkheid is de directie uiteindelijk toch op het laatste moment met een schikking gekomen zodat de staking afgewend werd.

DE WEG DIE LEIDDE NAAR DE ONDERGANG VAN HET BEDRIJF

Technisch en chemisch was de opzet geslaagd maar desondanks ging de O.C.I.O. al na enkele jaren toch kapot. Waarom en hoe kon dit dan gebeuren bij zo`n uniek en hypermodern bedrijf waar bij aanvang van de bouw zulke grootse plannen voorgespiegeld werden?

Verscheidene oorzaken leidden tot de ondergang van de O.C.I.O. zoals onder meer:
- De financieel-amateuristische opzet waardoor het bedrijf al spoedig in de eerste liquiditeitsmoeilijkheden kwam. Den Haag wist er wel raad op: „alleen de grondstoffencrediteuren betalen, de belastingen en andere crediteuren konden wachten."
- De bouwkosten van de fabriek vielen veel hoger uit dan dat men berekend had. Een overschrijding van maar liefst bijna 3 miljoen gulden.
- Nog voordat de installaties in Ossendrecht draaiden zakten de trotyl-prijzen in het buitenland tot ver beneden die waarvoor het ministerie van Oorlog haar contract met de O.C.I.O. had afgesloten.
- In Nederland waren de kosten voor de trotyl-productie gestegen. Hierdoor werden er geen exportorders meer geplaatst.
- De benodigde grondstoffen voor de vervaardiging van trotyl konden niet betrokken worden.
- In Den Haag ontstond er paniek. Minister Staf, staatssecretaris Kranenburg, luitenant-generaal Backer en directeur-generaal Duyverman beraadden zich. De gevolmachtigde voor het financiële beleid, de heer Schluter, drong de O.C.I.O. in een onmogelijke positie: de leveringsprijs van de trotyl moest dalen naar maar liefst *f* 1,72! Met dit laatste punt groef deze hoofdambtenaar van het ministerie van Oorlog het graf van de O.C.I.O. Ook de illusie dat het geïnvesteerde bedrag te zijner tijd zou kunnen worden terugbetaald ging door deze maatregel in rook

op. De leveringsprijs werd zodanig vastgesteld dat deze, na aftrek van het verplichte af te lossen bedrag, beneden de kostprijs kwam te liggen. De liquiditeit liep van maand tot maand met enorme kapitalen terug.
Het moge duidelijk zijn dat door gebrek aan zakelijk inzicht en gezond koopmanschap bij het ministerie van Oorlog het veelbelovende chemische industriecomplex O.C.I.O. haar faillissement tegemoet ging. Bij de financiële en juridische opzet speelden behalve de luitenant-generaal D.J. Baeker ook andere vooraanstaande figuren van genoemd ministerie hun rol; zoals o.m. de directeur-generaal S. D. Duyverman, het hoofd van de accountantsdienst J. B. Schluter, het hoofd van de afdeling civiel recht en vorderingen mr. B. Coops en het plaatsvervangend hoofd van die afdeling mr. L.G. J.G. van der Burgt. De heer Schluter was aangewezen als gevolmachtigde van het ministerie van Oorlog voor de financiële aangelegenheden bij de O.C.I.O. De trotylcontracten, in de wandelgangen van het D.M.L. het "contract T" genoemd, werden achtereenvolgens ondertekend door de luitenant-generaal ir. D. H. G. Brethouwer (1953), J. D. Backer (1954) en J. H. L. Bos (1956), die in de jaren 1953-1956 de hoogste post in het Directoraat Materieel Landmacht bekleedden. Het laatste woord over het doen en laten in Ossendrecht was aan de staatssecretaris, mr. Ferdinand J. Kranenburg en minister ir. C. Staf. Het zullen misschien best bekwame mensen geweest zijn op een ander terrein, maar voor deze financieel-economische taak waren ze kennelijk niet in de wieg gelegd. Voor "Oorlog" telde het doel: trotyl, maar voor "Oorlog" telden niet de middelen: de miljoenen van 's Rijks schatkist.

Staatssecretaris F.J. Kranenburg

Minister v. Defensie ir. C. Staf

Luitenant-Generaal ir. D.H.G.Brethouwer

Directeur-Generaal S.D. Duyverman

STILLEGGING EN SURCEANCE VAN BETALING

De financiële situatie op de O.C.I.O. werd steeds slechter met als gevolg dat o.a. de betalingen van de lonen achterstallig werden. Het onvermijdelijke kon niet uitblijven en op woensdag 9 mei 1956 werd medegedeeld dat de O.C.I.O. de productie per direct ging stopzetten. Vrijdag 11 mei 1956 werden alle 152 werknemers ontslagen, gelukkig wel met inachtneming van de wettelijke opzeggingstermijn. Op verzoek van de overheid moest direct weer een bepaald aantal arbeiders worden aangenomen, waarvoor de overheid zich financieel garant stelde.
Per direct werd er toen een 12 man sterke onderhoudsploeg van het Directoraat Materieel Landmacht ingezet. Zij werden gedetacheerd naar Ossendrecht om het verval van de installaties te voorkomen en daar waar mogelijk het op continubedrijf ingestelde mechanisme in tact te houden.
Op 18 juni 1956 verleende de rechtbank in Haarlem voorlopige surséance van betaling: niet alleen aan de N.V. O.C.I.O. maar ook aan de aanverwante bedrijven N.V. Rids in Haarlem en N.V. Colora in Zandvoort, die de in Ossendrecht bij de trotylproductie vrijkomende tussenstoffen tot chemische eindproducten verwerkten. De directie wist geinteresseerden te vinden voor een eventuele overname. Een serieuze gegadigde was Hoechst Werke uit Frankfurt, de voormalige I. G. Farben, die met een miljoenenbod

kwam. Andere aanbiedingen volgden uit Italië, Frankrijk en Amerika. Het ministerie van Oorlog ging echter niet in op de gedane aanbiedingen. Hoe moest het nu verder met het bedrijf? Nog steeds had de bedrijfsleiding het plan om de Rids in Haarlem, de O.C.I.O. in Ossendrecht en de Colora in Zandvoort te reorganiseren en alles onder te brengen in Ossendrecht. Zover is het echter, tot tevredenheid van vele burgers, overigens nooit gekomen. Vele inwoners van Ossendrecht en Putte vonden dat de chemische oorlogsindustrie en het in die tijd ook klaargekomen kazernecomplex van de legerplaats Ossendrecht, al te veel ten koste van de mooie bossen was gegaan. Voor hen behoefde er zeker niet nog meer gevaarlijke chemische industrie in Ossendrecht bijgeplaatst te worden.

Reorganisatie „Rids"

De N.V. Rids, de Chemische Industrie Ossendrecht en de Colora, waaraan door de Haarlemse rechtbank voorlopige surséance van betaling is verleend, hebben plannen om de bedrijven te reorganiseren. Alle fabrieken, die thans resp. in de Waarder-polder te Haarlem, te Ossendrecht en te Zandvoort zijn gevestigd, zullen geconcentreerd worden te Ossendrecht. Dezer dagen is het kantoor van de N.V. Rids, gevestigd in een villa te Haarlem, verkocht voor *f* 150.000. De reorganisatie zal ongeveer anderhalf jaar in beslag nemen.

Krantenbericht 26 juni 1956

ONTPLOFFING: VRIJDAGAVOND 18 JANUARI 1957

De 12 man sterke onderhoudsploeg van het D.M.L. was al maanden bezig met de fabriek intact te houden. Het jaar 1956 verstreek maar hun werkzaamheden werden voortgezet in het jaar 1957. De dagen gleden ongemerkt voorbij, tot plots op vrijdagavond 18 januari om 22u15 duizenden mensen in de zuidwesthoek van Brabant opgeschrikt werden door een oorverdovende harde knal. In eerste instantie dacht men dat er een vliegtuig neergestort en ontploft was, maar het bleek een ontploffing bij de O.C.I.O. te zijn. De brandweerkorpsen van Ossendrecht, Putte en vliegbasis Woensdrecht waren spoedig op het terrein van de O.C.I.O. aanwezig om de brand te blussen, die ontstaan was nadat een ketel gevuld met zuren ontploft was. Omstreeks half één 's nachts was men de brand meester en was verder ontploffingsgevaar geweken. Omdat de fabriek al maanden stil lag en er enkel nog werkzaamheden werden verricht door de 12 man sterke onderhoudsploeg van de D.M.L. waren er op het moment van de ontploffing heel weinig mensen op de fabriek. Toch waren er helaas wel dodelijke slachtoffers bij deze ramp te betreuren. Een van hen was de 34-jarige onderhoudsmonteur C. Veger. Hij zou zich bij de ontplofte ketel bevonden hebben en werd aanvankelijk als

vermist opgegeven. Enige tijd nadat men de brand meester was geworden werden zijn stoffelijke resten gevonden. Onderhoudsmonteur C. Veger had op die bewuste vrijdag 18 januari 1957 de fabriek om 17.00u verlaten. Enkele uren later werd hij terug

opgeroepen omdat men hem nodig had vanwege dringend reparatiewerk. De gehele dag was men op de O.C.I.O. al bezig geweest in de destillatieafdeling omdat de druk in een van de ketels daar keer op keer te ver opliep. Behalve C. Veger viel er nog een slachtoffer van deze explosie te betreuren. Dit was de uit Haarlem afkomstige bedrijfsleider W. Gakes. Na de explosie zat W. Gakes in een gesloten ruimte achter de ontstane vuurzee. De enige mogelijkheid die hij had om zich te redden was om zo snel mogelijk door de vuurzee naar buiten te rennen. Helaas liep hij hierbij ernstige brandwonden op en had hij bovendien zeer giftige gassen ingeademd. Hij werd met spoed overgebracht naar het ziekenhuis in Bergen op Zoom, waar hij op maandag 4 februari 1957 alsnog aan zijn verwondingen is overleden.

BRAND LAAIT OPNIEUW OP

Op zondag 20 januari 1957, omstreeks 19.00 uur, moest de brandweer van Ossendrecht opnieuw uitrukken voor een brand in de destillatietoren van de O.C.I.O. Al snel bleek dat de Ossendrechtse brandweer met haar neveltankwagen niets kon beginnen en werd de hulp van de brandweer uit Bergen op Zoom ingeroepen. Zij wisten met een lagedrukpomp en een lange uitschuifbare ladder de brand doeltreffend te bestrijden. Naar later bleek werd deze veroorzaakt door nagloeiend vuur van de brand die op vrijdagavond plaats had gevonden bij de explosie in een tank die in de nabijheid van de destillatietoren stond .

Foto boven: De brandweer op het O.C.I.O. - complex

←Brandweerkorps Ossendrecht ±1957:

Achter v.l.n.r: J.v.d.Velden, J.v.d. Burgt, N.v.d.Bergh, J.Melsen, J.v.Oevelen en G.v.Dijke. Midden v.l.n.r: F.Timmermans, J.v.Oevelen, G.Jaspers, J.Jaspers en J.v.d.Eynden. Onder v.l.n.r: J.Smout, V.Wouters en C.v.d.Poel.

CONFLICT O.C.I.O. MET DE BRANDWEER

Tijdens de brand op zondag 20 januari 1957 ontstond er een woordenwisseling tussen de productiechef van de O.C.I.O en de Ossendrechtse brandweercommandant Jappe Smout. De productiechef zou zich volgens de brandweercommandant laatdunkend hebben uitgelaten over het materieel van de Ossendrechtse brandweer. Deze productiechef zou tegen de brandweercommandant gezegd hebben: "Gaat u maar weg, u kunt hier toch niets uitrichten." Jappe Smout vond dat er gedurende de brand onvoldoende medewerking van het fabriekspersoneel was verleend en tevens was er ook geen enkele steun ondervonden van de bedrijfsbrandweer waarover de O.C.I.O.-fabriek zou hebben beschikt. Bovendien, zo stelde de brandweercommandant vast, zou het blusmaterieel van de fabriek volkomen defect en zodoende totaal onbruikbaar en niet inzetbaar zijn geweest.
N.a.v. het conflict liet de brandweer van Ossendrecht aan hun burgemeester Vos de Wael weten dat zij in het vervolg bij calamiteiten op het O.C.I.O.-complex niet meer in actie wensten te komen.
Behalve onvrede en onrust bij de brandweer hielden de ontploffing en de daaropvolgende branden bij de O.C.I.O. ook de gemoederen onder de bewoners van Ossendrecht ernstig bezig. Al eerder waren er, niet alleen in Ossendrecht maar in geheel Zuidwest-Brabant, nogal wat bezwaren gerezen tegen deze fabriek. Zo werd gezegd dat men de ware aard van de O.C.I.O. pas had leren kennen nadat de gemeente de grond aan de N.V. Rids had verkocht. De fabriek zou al jaren draaien zonder vergunning ingevolge de Hinderwet en daarover liep schijnbaar nog steeds een beroepsprocedure bij de Kroon. Er kwamen ook veel klachten over toegebrachte schade aan de landbouw en de natuurgebieden door lozing van giftige afvalstoffen. Verder vroeg men zich af of er wel voldoende gedaan was aan de eisen van veiligheid voor de omwonenden. Normaal diende rond een dergelijke fabriek een onbebouwde gordel van 1 tot 1,5km in acht genomen te worden. Binnen deze afstand bevonden zich in Ossendrecht niet alleen enkele woonhuizen maar ook een militaire kazerne waar maar liefst 4000 man verbleef. Op dit laatste punt werd van deskundige zijde verzekerd, dat de explosieve kracht van trotyl meer verticaal dan horizontaal is gericht waardoor geen wijde veiligheidszone nodig zou zijn.

FAILLISSEMENT EN EXECUTIEVERKOOP

Na de branden werden in februari onderhandelingen gevoerd om de O.C.I.O. door een particuliere organisatie weer in bedrijf te kunnen laten stellen. Voorwaarde die hierbij gesteld en medegedeeld werd door minister Staf, was dat overschakeling op trotylproductie in geval van oorlog mogelijk moest blijven. Verder deelde deze minister mee dat, wanneer men niet tot een resultaat kon komen, op het terrein van de geliquideerde trotylfabriek er een deel van de munitieherstellingen zouden kunnen uitgevoerd worden. Dit houdt o.m. in: het verrichten van inspectie- en aanpassingswerkzaamheden aan munitie en afvoer en vernietiging van overtollige of onherstelbare restanten van munitie.
Een mooie belofte die echter nooit is waargemaakt! Op 15 oktober 1957 werd de verleende surseance van betaling ingetrokken waardoor de O.C.I.O. officieel failliet werd verklaard. De N.V. Rids en N.V. Colora volgden kort daarna. De schulden van O.C.I.O. bedroegen ongeveer 5 miljoen gulden, waarvan 4 miljoen aan het ministerie van Oorlog.

Bij vonnis van de Arr.Rechtbank te Haarlem dd 15 oktober 1957 is na intrekking van de verleende surséance van betaling in staat van faillissement verklaard de N.V. Organisch Chemische Industrie „Ossendrecht", gevestigd te Haarlem, kantoorhoudende te Bloemendaal, Koepellaan 6, met benoeming van de E.A. Heer Mr. H. J. Ferwerda, lid van de Arrondissements-Rechtbank te Haarlem, tot Rechter-Commissaris en met aanstelling van ondergetekenden tot curatoren.
Haarlem, Ged. O. Gracht 92,
Mr. B. J. Lambers.
Amsterdam, Olympiapl. 17,
Drs. P. F. T. Witmer.

Officiële faillietverklaring 1957

Departement van oorlog koopt fabriek te Ossendrecht

Maandagmiddag werd in de Harmoniezaal te Osssendrecht door notaris P. J. van Tiggelen uit Ossendrecht openbaar verkocht het fabriekscomplex van de chemische onderneming N.V. O.C.I.O. te Ossendrecht. Veertien dagen geleden had het Departement van Oorlog dit complex ingezet voor 3 miljoen gulden. Maandagmiddag bleek er geen hoger bod te komen zodat de fabriek voor dit bedrag verkocht zal worden.

Krantenbericht 1958

Op maandagmiddag 21 oktober 1957 kwam het enorme fabriekscomplex in Ossendrecht met een totaal terreinoppervlak van 11,5 hectare onder de hamer. Aan de Ossendrechtse notaris P.J. van Tiggelen werd de verkoop bij executie opgedragen en deze openbare verkoop vond plaats in de Harmoniezaal van Ossendrecht. Hierbij was ook een vertegenwoordiging aanwezig van de firma N.V. Meisner, het Duitse bedrijf dat de fabriek in 1953/54 gebouwd had. Voorafgaande aan de executieverkoop hadden de beide directeuren van de O.C.I.O., de gebroeders Obermann, getracht de fabriek nog uit de hand te verkopen. Bij hen was van Argentijnse, Japanse, Duitse en Italiaanse zijde een bod uitgebracht. Deze door hen voorgestelde bedragen lagen tussen 2 en 2,5 miljoen gulden. Bij de openbare verkoop in de Harmoniezaal bracht ook een Rotterdamse schroothandelaar nog een bod uit. Deze handelaar bood *ƒ* 60.000,—, een bod dat natuurlijk in geen enkele verhouding stond met de buitenlandse biedingen.
De Nederlandse Staat had echter berekend dat de fabriek minimaal 3 miljoen moest opbrengen. Dit bedrag hadden zij zelf al op 7 oktober 1957 ingezet. Omdat bij de openbare verkoop echter niemand dit bedrag bood werd de O.C.I.O., met hun bod van *ƒ* 3 miljoen, verkocht aan het Departement van Oorlog. Dit bod werd gedaan door Mr. v. d. Burgt van de afdeling Civiel Recht en Vorderingen. Hij was gemachtigd door de directeur-generaal van het ministerie van Oorlog, dhr. S. D. Duyverman. De hamer viel. Het ministerie van Oorlog (de Staat der Nederlanden) was nu eigenaar van het ontredderde bedrijf. Geld kwam er zo goed als niet meer aan te pas. Nagenoeg het gehele fabrieks-complex viel onder de hypothecaire voorwaarden die het ministerie van Oorlog als zekerheid tegenover het voorschot van *ƒ* 7.465.255,— had bedongen. Hiervan was *ƒ* 3.982.234,— overigens nog niet terugbetaald en daar kwam *ƒ* 91.148,— bij wat nog betaald moest worden voor een onderdeel van de fabrieksinventaris die buiten de hypotheek viel. Zo steeg de laatste dag van het "oorlogsdrama" in Ossendrecht de investering van het ministerie van Oorlog nog onverwacht tot *ƒ* 4.073.382,—! Voor dit bedrag mochten de minister van oorlog, ir. C. Staf en zijn staatssecretaris mr. Ferdinand J. Kranenburg zich (staats)eigenaars noemen van de O.C.I.O. zonder productie. Zoals eerder vermeld was er een D.M.L.-ploeg van 12 man aangesteld om het bedrijf intact te houden. Stilstaande zuren zouden immers de miljoenen kostende apparatuur in korte tijd waardeloos kunnen maken. Iedere nieuwe dag in Ossendrecht kostte geld, veel geld en daar kwam niets voor terug. Nog steeds lagen in het buitenland in die tijd de trotylindustriëlen te wachten tot het moment dat het Nederlandse ministerie van Oorlog het bedrijf af zou stoten. Men wist dat Den Haag omhoog zat met Ossendrecht, maar men wist ook dat de technische opzet van O.C.I.O. zijn gelijke in die tijd nauwelijks vond.

HET VERDERE VERLOOP

Na aankoop door het ministerie van Oorlog ging de onderhoudsploeg van Directoraat Materieel Landmacht verder met het schoonmaken van de installaties en het daarna met plastic afdekken in de stilgelegde Nederlandse Trotylfabriek O.C.I.O. Het moderne gebouwencomplex, dat eigendom bleef van het ministerie van Oorlog, werd bedrijfsklaar gehouden om in het kader van NATO-plannen de productie van springstoffen on-

middellijk terug op gang te brengen als de toestand dat nodig zou maken. De fabriek werd als het ware netjes ingepakt en geconserveerd in de wachtstand gezet, maar hoe lang kon men dit zo houden?

Werkplaats N.V. Pyrotechniek

In 1958 werd voor het eerst melding gemaakt dat het bedrijf De Hembrug uit Amsterdam interesse had om in het voormalige complex van de N.V. O.C.I.O. een munitierenovatieafdeling te vestigen. Toch duurde het nog tien jaar voordat er wezenlijk weer productiewerk in de stilgelegde fabriek kwam. De twaalf man sterke onderhoudsploeg van de D.M.L. bleef wel vanaf de sluiting van de fabriek t/m 1967 constant werkzaam op het O.C.I.O.-complex. Zij vertrokken toen in het jaar 1967 de N.V. Pyrotechniek uit Hoek van Holland onder het bewind kwam van Staatsbedrijf Artillerie Inrichtingen. De fabriek in Hoek van Holland werd gesloten en verhuisde naar de voormalige O.C.I.O.-fabriek in Ossendrecht. Maar ook dit bedrijf zou niet lang op deze plaats blijven en sloot alweer na vijf jaar daar zijn deuren. De 70 werknemers werden eind 1972 allemaal ontslagen waarna op 1 januari 1973 werd begonnen met de ontmanteling van de fabriek. De gebouwen bleven nog wel staan en in een daarvan vestigde zich in 1974 de botenbouwfabriek Poly Boats. Dit bedrijf was gespecialiseerd in het bouwen van kajuitzeiljachten en bleef t/m 1982 op deze locatie zijn werkzaamheden verrichten. Hierna bleef het fabrieksterrein drie jaar lang leeg totdat in 1985 de Nederlandse overheid besliste dat er hier een opleidingscentrum voor de Nederlandse politie zou komen. In de daaropvolgende jaren werd het terrein omgebouwd tot een uniek oefendorp, waar vele politiemensen hun speciale opleidingen krijgen, zoals o.a. de Mobiele Eenheid en het Politie Arrestatieteam. Tot op heden bestaat dit unieke opleidingscentrum nog en kan Ossendrecht, na de debacles in de jaren 50 t/m 70, eindelijk blij en trots zijn op wat er nu op de plaats, waar eens de N.V. O.C.I.O. gestaan heeft, is gerealiseerd. Kijkend naar de toekomst durf ik de verwachting uit te spreken dat de Politie Academie Ossendrecht nog vele jaren op deze locatie zal blijven bestaan. Het is in ieder geval al wel een hele geruststelling om te weten dat de actieve aanwezigheid van deze politieacademie in Ossendrecht momenteel al zes keer langer is dan die van de voorgaande overheidsbedrijven op dit terrein. ♣

Ingang Politie Academie Ossendrecht

Bronvermelding:
Historisch Krantenarchief Delpher / Krantenarchief Telegraaf / Krantenbank Zeeland/De Stem / Archief Hembrugmuseum

EEN VERLATE REACTIE

In februari van dit jaar kregen we van de 88-jarige Floran van Loon een verlate reactie op een artikel uit Tijding 2007-1. Dat is dus 13 jaar later! Floran heeft echter intussen niet stilgezeten blijkt uit zijn verhaal hiernaast en wil nu *achteraf onjuistheden in het zesde deel van Een dorp vol cafeetjes (Tijding 2007-1) herstellen.*
Om nog even uw geheugen op te frissen hieronder de tekst die Floran van Loon geïnspireerd heeft tot nader onderzoek. Dat is juist een onderdeel van onze heemkundekring: op zoek gaan naar onze wortels. Dank dus. (Redactie)

CAFÉ HET HAVENTJE

We verplaatsen ons iets noordelijker van het bovengenoemde middelpunt en dan links van de weg waar Johan Baptiest de Greef en zijn vrouw Cornelia Juliana [Kee] Withaegs woonden. De naam van het café komt wat vreemd over maar Kee verkoos

deze aanduiding als voortzetting van de naam van het café van haar ouders waar ze als meisje had gewerkt en dat zich bevond bij het haventje aan het einde van de Oudedijk, "de Kaaidijk". De naam Cornelia Withaegs werd nooit genoemd; het was in de volksmond *Kee van de Kaai*.
Zij was op 17 oktober 1885 getrouwd en runde het café vanaf 1894 met groeiende klandizie. Ieder had zo zijn eigen manier om aan klantenbinding te doen. Kee had de broek aan, runde op deze manier haar kleine café Het Haventje. Soms meerde ze enkele dagen bij haar moeder aan voor het "gewach" rond gezinsuitbreiding. Haar dochter zei: *de kinderen zijn allemaal aan de kaai geboren*.
Zoals dat vroeger heel vaak ging, had men tijdelijke inwoning. Zo verbleef bij Kee Jan de Jong, die met haar dochter was getrouwd, en ook de gebroeders De Greef.
Na de Eerste Wereldoorlog werd het stil op Calfven en sloot ook Kee haar Haventje.

Het derde huis van links was café het Haventje, met daarnaast café Trapke op en rechts van de weg vooraan café Polderzicht

WAT ER GEBEURDE NA "EEN DORP VOL CAFEETJES"

door Floran van Loon

Met veel genoegen heb ik alle afleveringen van “Een dorp vol cafeetjes” gelezen. Een geweldige serie, deze artikelen over de cafés in mijn geboortedorp. Over de cafés, maar vooral over hun bewoners en uitbaters. De auteur, Jac. van den Bussche, bracht ons op deze manier ook aardig wat kennis bij van de familiegeschiedenissen van die mensen.
Natuurlijk ging mijn grootste belangstelling uit naar de Calfvense cafeetjes, waarvan ik er tijdens mijn jeugd nog een drietal heb gekend.
De “kroegentocht” door Calfven werd beschreven in Tijding 2007-1.
Tot mijn verbazing toen werden bij het café' Het Haventje de namen genoemd van J.B. de Greef en Cornelia (Kee) Withaegs. Mij was bekend dat de grootmoeder van mijn vaders kant een Withaegs was, maar van die familie wist ik niets. Kennelijk betrof dat een familiegeheim.

In de jaren na 2007 ben ik in het internetgebeuren gedoken en heb daarmee ook toegang gekregen tot de gedigitaliseerde oude gemeentelijke archieven. Raadpleging van de bevolkingsregisters leerde me dat J.B. (Jappe) de Greef niet met Cornelia (Kee) Withaegs was getrouwd, maar met haar bijna vier jaar oudere zus Catharina (Kaat) Julia. Kee is op 17 februari 1890 gehuwd met Gerardus van Loon, mijn grootvader. Zij bracht ten huwelijk al twee kinderen mee, waaronder mijn op 14 november 1888 in de Barakken (Tijding 2007-2) geboren vader.

Uit de bevolkingsregisters bleek dat haar vader schipper Anthonie Withaegs en zijn vrouw Joanna Adriana Cornelissen een groot gezin hadden, waarvan zes dochters. In de jaren 1880-1890 woonde de ganse familie bij elkaar, inclusief schoonzonen en kleinkinderen.

Nu via het internet de oude bevolkingsregisters kunnen worden geraadpleegd, worden er natuurlijk ook familiegeheimen ontsluierd. Zo heeft mijn vader me nooit verteld dat hij een “voorkind” was van mijn oma Kee, en niet het enige. Uit die registers blijkt overigens dat er nogal wat voorkinderen later bij een huwelijk werden gewettigd.
Maar: Er zijn ook leuke verrassingen. Zo ontdekte ik bij het bestuderen van de familie Withaegs dat Kaatje Dierckx (de H. Zr. Marie Adolphine) een volle nicht was van mijn grootmoeder Kee. Ze waren allebei kleindochters van Gerard Withaegs en Anna Dymphna Adriaansen.

Het blijkt weer zonneklaar: Je bent nooit te oud om te leren! ♣

De geboorteplek van mijn vader

DE N'OND

Oos pa kom meej 'ne kestbwoom tuis
De kinders staon te gaope.
De n'ond die kraauw d's aon z'n kop
En gao wir lekker slaope.

Oos moeder tuigt de kestbwoom op
De kinders ellepe 'n aandje
De n'ond die lot 'n diepe zucht
En kröp wir in z'n maandje

De kinders draoie kestmeziek
Meej ouwe langspeulplaote
De n'ond die piept uit alle macht
Want ij mot uitgelaote.

't Kestmaol is vol oovervloed
Meej spèèze n'en meej draanke
De n'ond die wor bekaant
Vergeete n'en gao jaanke.

't Nuuws breng licht en ok de zeege
Van de paus van Rwoome
De n'ond lekt eeve aon z'n stèèrt
En gao wir ligge drwoome.

Dan woor t'n ond vroolek geblaf
't Is 't tifke van ierneeve
IJ is 'r toen vandur gegaon
En jeel laank weggebleeve.

Jan Luysterburg, december 2018

Jan wilde eens aangeven, dat wij mensen ons wel wekenlang druk maken vanwege Kerstmis (al weten veel mensen inmiddels al lang niet meer waar het eigenlijk om gaat), maar dat onze huisdieren (hond, kat, kanarie, enz.) zich van al die drukte niets aantrekken.♣

KLEIN ZIELTJE

aangedragen door Jan Bastiaanse

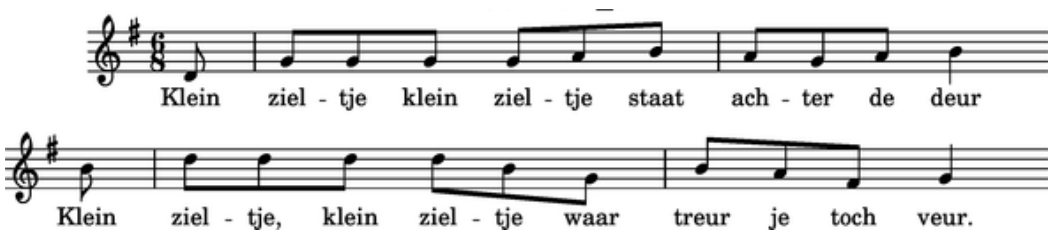

Klein zieltje klein zieltje staat achter de deur /
Klein zieltje, klein zieltje waar treur je toch veur

Ik zou er niet treuren, maar 'k heb er geen lot /
Val dan op je knietjes en bid dan tot God.

En bid dan tot God met een groot fatsoen /
en zal Hij de hemel wel opendoen.

En als Hij de hemel heeft opengedaan /
Dan zie je de arme zondaartjes staan.

'n kistje met een strooien band /
Daar reizen we mee naar het andere land.

In 't andere land is 't veel beter dan hier /
Daar zingen de engeltjes tierelierelier

- Op internet is nog een opname te vinden, gemaakt in 1959 in Kloetinge, Zeeland

Ook in Ossendrecht werd dit lied zeker tot in de jaren zestig van de vorige eeuw gezongen met Oudjaar. Tegenwoordig hoor je het niet meer.
Om snoep te vergaren trokken de kleintjes al *Nieuwe joarke zoete* zingend langs de deur.
De tieners (en soms ook wel arme volwassenen) hadden bovenstaand *Klein zieltje* ter beschikking om voornamelijk geld of tabak te verwerven.

Richard Wouters, ofwel Richard van de Spies, weet het nog goed. Zijn ouders hadden in de Zr. Marie Adolphinestraat een café Victoria met een filmzaal. De langskomende zangers kwamen niet verder dan de eerste vier regels, maar gelukkig dacht Richard dat dat het gehele lied was en het bleek dus voldoende om in het café een sigaar/sigaret of een borreltje te scoren. De sigaar werd meestal doorverkocht want ja, die rookte de Ossendrechtse jeugd natuurlijk niet. Richard mocht/moest uitdelen in het café, maar liever ging hij zelf zingen, ... want dan vergaarde hij geld!
Een weetje: Richards vader Victor had naast het café ook nog een fietsenwinkel en hij sponsorde een wielrenner De Spies genaamd. Vandaar Richard van De Spies. Tja, hoe kom je aan een bijnaam....

Bij mijn vrouw Toos thuis hadden ze een drankwinkel in de Dorpsstraat en ook zij mocht er sigaretten uitdelen.♣

TIJDING, KRONIEK VAN HEEMKUNDEKRING HET ZUIDKWARTIER

'Tijding' is het periodiek van heemkundekring 'Het Zuidkwartier' en verschijnt drie keer per jaar. Met Zuidkwartier bedoelen we het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom. Losse nummers van de Tijding zijn verkrijgbaar via bestuurslid Cor Cleeren. Een nummer van het lopende jaar kost € 7,00 en van voorgaande jaren € 4,00. Op de website staan alle Tijdingen behalve de laatste twee jaargangen.

Inlichtingen over het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij alle bestuursleden. Voor specifieke vragen over het lidmaatschap kunt u terecht bij de ledenadministratie (John Mathijssen). Op onze website kunt u alles vinden over heemkundekring Het Zuidkwartier en het lidmaatschap. Daar kunt u ook een inschrijfformulier uitprinten. De contributie bedraagt € 22,50 per jaar, per gezin. Leden woonachtig buiten de gemeente Woensdrecht wordt € 11,50 aan portokosten in rekening gebracht, voor België € 13,00.

Bankrekening: NL86 RABO 0140 5214 37 tnv HKK Het Zuidkwartier te Hoogerheide.
Website: www.hkk-zuidkwartier.nl
http://www.facebook.com/hetzuidkwartier
Redactie: J. Daalmans, J. van Elzakker, M. Rosskamp, F. Stoutjesdijk / Vormgeving: Maria Rosskamp
Gedrukt door Van Gorsel Digital Colour Print V.O.F., www.vangorseldcp.nl

Op de kaft een fragment van de KG 43: ets, oud ingekleurd; historiekaart van West-Brabant en Zeeland met de oorlogshandelingen van 1631. Kaart: collectie Regionaal Historisch Centrum Bergen op Zoom

Nadruk van, of overname uit "Tijding" van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen niet toegestaan. De heemkundekring "Het Zuidkwartier" aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

BESTUUR HEEMKUNDEKRING "HET "ZUIDKWARTIER"

Voorzitter
vacant
e-mailadres: voorzitter@hkk-zuidkwartier.nl

Secretariaat:
mevrouw E. Cleeren
e-mailadres: secretaris@hkk-zuidkwartier.nl
postadres: Aanwas 29, 4641 JE, Ossendrecht

Penningmeester/ledenadministratie:
de heer J. Mathijssen, tel. 0164 61 48 85
e-mailadres: penningmeester@hkk-zuidkwartier.nl

Bestuursleden:
de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
e-mailadres: cormar6565@gmail.com

de heer D. Verbeek, tel. 0164 61 61 96
e-mailadres: dverbeek@ziggo.nl

Websitebeheerder:
de heer S. Schauenburg
e-mailadres: webmaster@hkk-zuidkwartier.nl

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN

Redactieraad: kopij inleveren bij
- e-mailadres: mariarosskamp@planet.nl of:
- mevrouw F. Stoutjesdijk, tel. 0164 67 25 63
e-mailadres: frankastoutjesdijk@gmail.com

Distributie:
- de heer M. Gremmen, tel. 06 45 33 96 00
e-mailadres: m.gremmen@kpnmail.nl
- de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
e-mailadres: cormar6565@gmail.com

Archeologie: de heer H. van der Kuijl
e-mailadres: archeologie@hkk-zuidkwartier.nl
Documentatie:
de heer C. Rennen, tel. 0164 61 24 20
e-mailadres: keesrennen@hetnet.nl
Evenementen:
de heer J. Lauwerijssen, tel. 0164 61 39 79
e-mailadres: janlauwerijssen@hotmail.com
Fotografie:
de heer H. Hekhuizen, tel. 0164 61 26 94
e-mailadres: info@defotograaf-hekhuizen.nl
Genealogie:
de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
e-mailadres: cormar6565@gmail.com
't Kwartier/ heemtuin: vacant
Museum:
- mevrouw F. Stoutjesdijk, tel. 0164 67 25 63
e-mailadres: frankastoutjesdijk@gmail.com
- de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
e-mailadres: cormar6565@gmail.com
Oude handwerktechnieken:
mevr. B. Brokken, tel. 0164 61 28 62
e-mailadres: bepdirkbrokken@hetnet.nl
Dialecten:
de heer J. Luysterburg, tel. 0164 85 21 41
e-mailadres: luysterburg01@ziggo.nl
Toponymie: vacant

Schor
Bisclinge
Sgrauen
Euersdyck
Sluijs
Cruyninghe
LAENT
Sluijs
Vininghen
Oydekens kerc
DEN BROVWER
Onse Vrauwe poelder
Grawege
Worde
PARS
Bakendorp
Barlande
Valkenisse
Stiwesant
DEN
HOONT
Kiel lant
Oossennesse
Heynsdyck
Niev Lans Polder
zaute Polder
Maria Poldre
Zandenhoff
Houtenesse
Campen
Aendyck
Auetoer
Platten
dyck
Heynsdyck
Speelmans Polder
Poelder van Namen
Bou
Ravers berch deloos
dyck
West Voegel
S.Pauwels
Fort Rooy
Zantberge
Lams weerde
HVLS TER
Ver dronc
Lande
van
Groeuwe
Pouls Vliet
Den
AMBA
CHT
Rape
Dullart
HVLST
Santberch
Capelle
Redoet
Beoostenblyde
Nassou
Moer Vaert
Spinola
De cleynge
Absdale
S Ians stene
Steenschen dyck
Dinecot
Maerck
Foert
Voer houte
La Parma
S. Gilles
Sluijs
Steken
Twee Brabansche